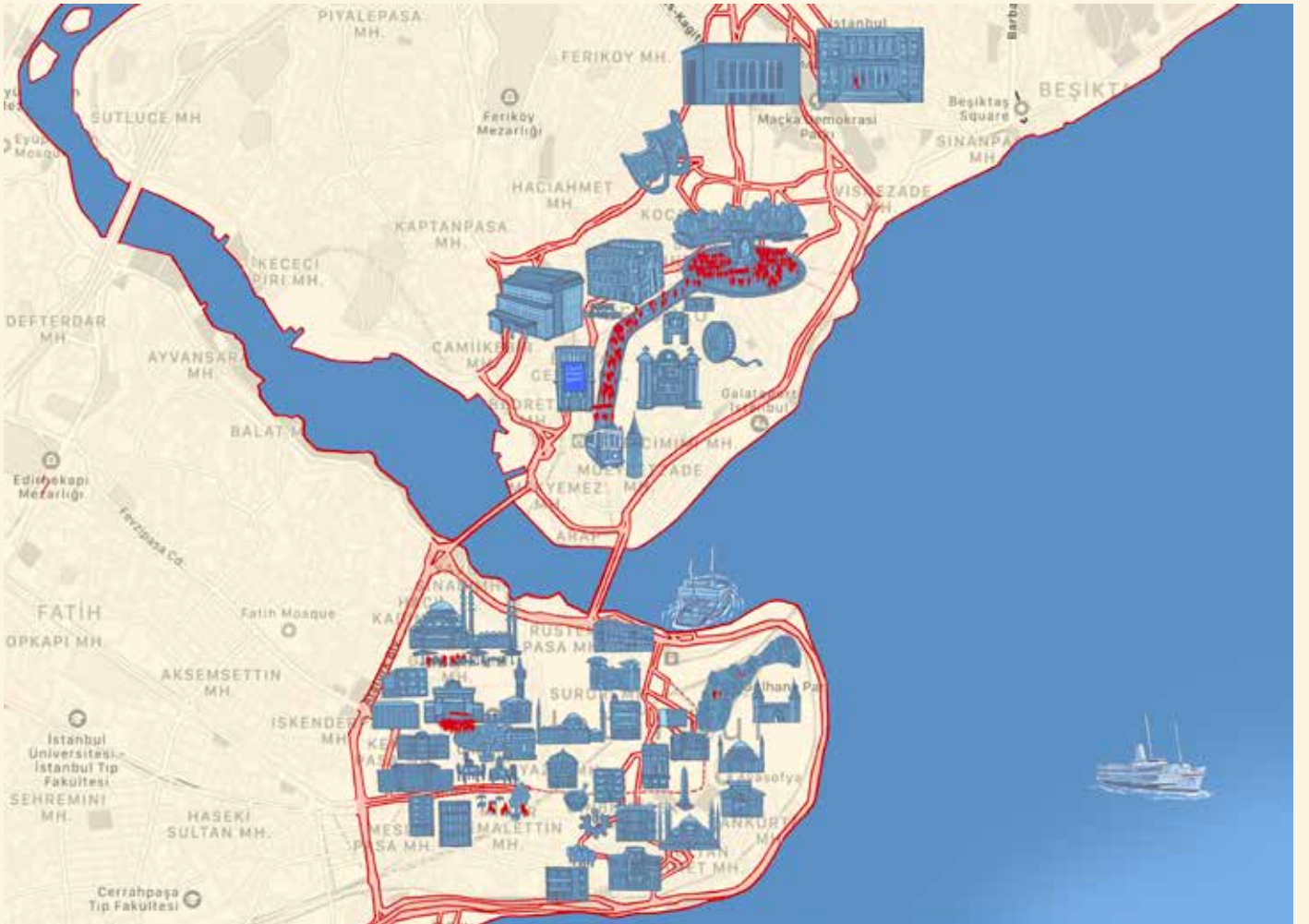

BEYAZIT MEYDANI'NDAN TAKSİM MEYDANI'NA BELLEK MEKANLARI

Devrimci Öğrenci Hareketinin 10 Yılı (1975-1985)

TÜRKİYE RAPORLARI – 2022

Ön Rapor Çalışması
Feza Kürkçüoğlu
Ocak 2022

Research Institute on Turkey
University of the Commons
New York

info@riturkey.org
www.RITurkey.org
www.unicommons.org

Yazar
Feza Kürkçüoğlu

Fotoğraf ve Video
Çağrı İşbilir

Proje Konsepti
Eylem Delikanlı

Proje Koordinatörü
Aylin Tekiner

Editörler
Aylin Tekiner, Eylem Delikanlı

Son Okuma
Aylin Tekiner

Çeviri
Contentus Çeviri

Çeviri Son Okuma
Eylem Delikanlı, Ela Hochstrasser

Fact Check
Bülent Aydın, Ümit Kıvanç

Tasarım
vardal caniş

Arşiv Fotoğrafları ve Görselleri

Raporda yer alan tüm görsel malzeme Coşkun Aral, Ali Öz, Feza Kürkçüoğlu, Mehmet Kaçmaz (NarPhotos), Çiğdem Üçüncü (NarPhotos), Çağrı İşbilir ve SALT Araştırma'nın bilgisi ve izni dahilinde kullanılmıştır.

İzinlerin alınmasından ve kullanım izni alınan arşivlerdeki materyallere gerekli referansların yapılmasından arşiv sahibi (izni veren) sorumludur. RIT'in bu konuda hiçbir sorumluluğu yoktur. RIT, bu izinlerin alındığını kabul eder ve buradan hareketle arşivleri buna göre kullanır. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu uyarınca bu materyallere ilişkin gerekli onay ve izinlerin alınması arşiv sahibinin sorumluluğundadır.

Bu ön rapor çalışması Friedrich Ebert Stiftung Türkiye Ofisi tarafından desteklenmiştir. Bu ön raporda yer alan görüşler FES Derneği Türkiye Ofisi'nin görüşlerini temsil etmez.

Rapor Yazımı:

Feza Kürkçüoğlu, araştırmacı, yazar. İstanbul ve kurum tarihleri üzerine sergi, kitap çalışmaları ile çeşitli kurum arşivlerinin düzenlemelerinde bulundu. 40 yılı aşkın süredir sol parti ve sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak yer almakta. 30 yıldır çeşitli dergi, gazete ve web sitelerinde sol ve yakın tarih üzerine yazılar yazmakta.

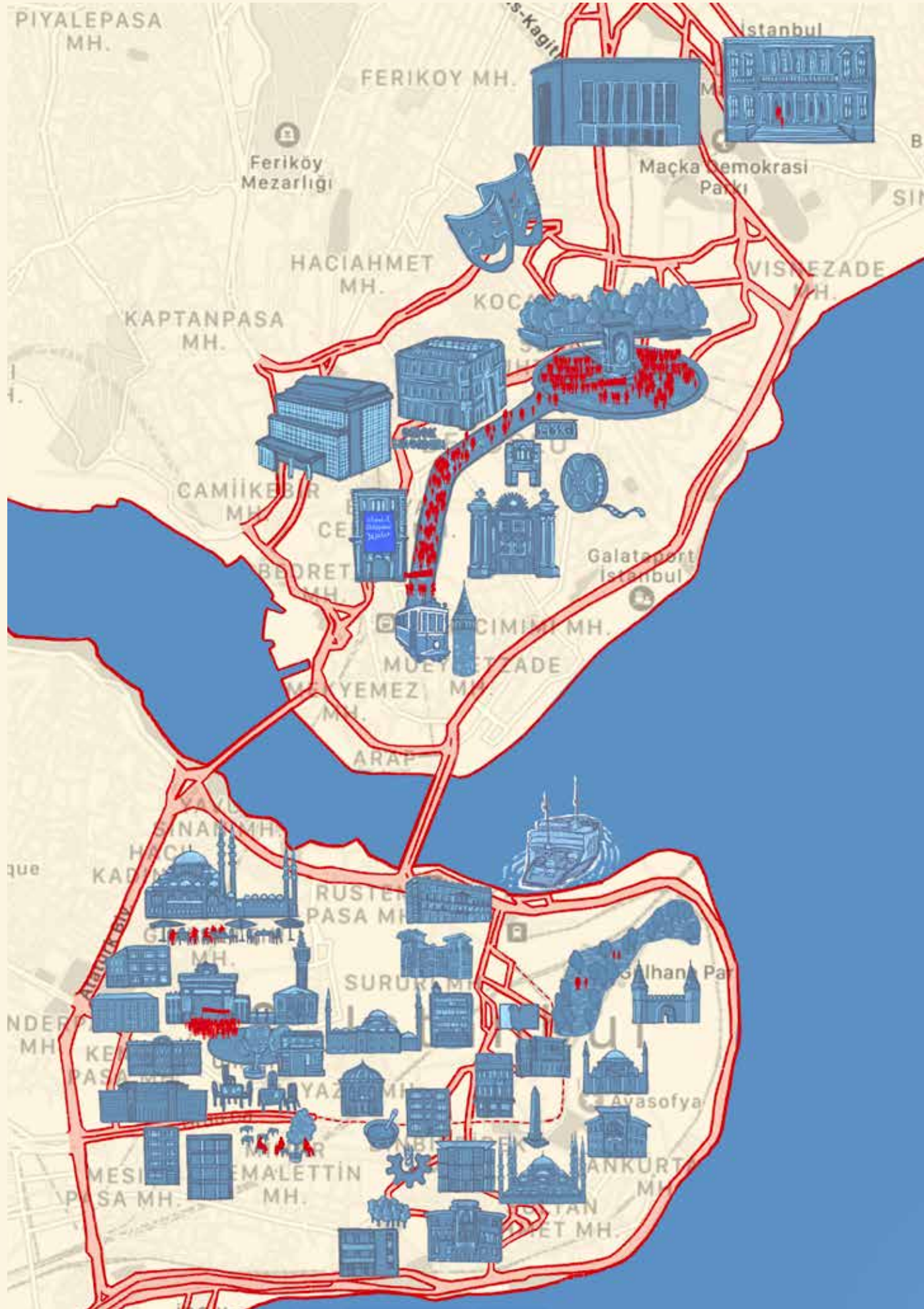
Fotoğraf ve Video:

Çağrı İşbilir, 1990 İstanbul doğumlu ve halen İstanbul'da yaşamakta. Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema TV Bölümü'nden 2015 yılında mezun oldu. 2021 yılında Marmara Üniversitesi GSF Fotoğraf Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı ve aynı kurumda Fotoğraf Bölümü Tezli Yüksek Lisans programında eğitim hayatına devam etmekte. 2015 yılından bu yana belgesel ve kurmaca olarak film ve fotoğraf çalışmaları yapmakta.

Teşekkür

Öncelikle, bu raporda yer alan bellek mekanları hakkında anı ve bilgilerini paylaşan Bülent Aydın ve Ümit Kıvanç'a teşekkürlerimizi sunarız. Fotoğraf arşivini bizimle paylaşan Ali Öz ve SALT Araştırma'ya destekleri için müteşekkirimiz. Friedrich Ebert Stiftung Türkiye Ofisi ve program sorumlumuz Mert Onur'un yardım ve desteği olmadan projeyi tamamlamamız mümkün değildi. Birlikte çalışmak gerçekten bir zevkti. Burada adı geçmeyen ancak bu projeye ilham veren ve faşizme karşı mücadelelerinde darbenin hedeğinde olanların anısına saygıyla...

RIT ekibi ve Feza Kürkçüoğlu

İçindekiler

Bu çalışmayı neden yaptık?	6
Nasıl bir yol izledik?	6
Bu ön projeden ileriye dönük beklentilerimiz	8
Sultanahmet'ten Sirkeci'ye Bellek Mekânları	9
Beyazıt Meydanı	10
İstanbul Üniversitesi	12
Beyazıt Meydan Kahveleri	16
Sahaflar Çarşısı	18
İstanbul Üniversitesi Mediko-Sosyal Merkezi	20
Süleymaniye Kuru Fasulyecileri	22
Vezneciler Site Öğrenci Yurdu	24
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	25
İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi	26
Küllük ve Marmara Kiraathaneleri	28
Denizli Öğrenci Yurdu	29
Beyazıt Maliye Muhasebe Yüksek Okulu	30
Çemberlitaş ve Cennet Muhallebicileri	31
Kadırga Öğrenci Yurdu	32
Çorlulu Ali Paşa Medresesi	34
Balıkesir Öğrenci Yurdu	36
Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Merkezi	37
Sultanahmet Adliyesi	38
Sultanahmet Meydanı	40
Sultanahmet Cezaevi	42
İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi	44
Tarihi Sultanahmet Köftecisi	45
YAZKO (Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi)	46
İstanbul Tabip Odası	48
İstanbul Erkek Lisesi	50
Adli Tıp-Morg	52
Sanasaryan Han	54
Sirkeci Arabalı Vapur İskelesi	56
Taksim'den Tünel'e Bellek Mekânları	58
Taksim Meydanı	59
Taksim Cumhuriyet Anıtı	64
İstanbul Spor ve Sergi Sarayı	66
Sinematek Derneği	68
İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)	70
İstiklal Caddesi	72
İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD)	76
Küçük Sahne	78
Çiçek Pasajı	80
Galatasaray Lisesi/Meydanı	82
Baro Han	86
Dostlar Tiyatrosu	88
Tepebaşı Deneme Sahnesi	90
Emek Sineması	92

Bu çalışmayı neden yaptık?

Research Institute on Turkey Kolektif Hafıza Çalışma Grubu’nun 12 Eylül 1980 Darbesi çalışmaları bünyesinde gerçekleştirilen bu ön rapor, dönemin gençlik hareketinin, devrimci mücadelenin yanında anti-faşist direnişin kırılmasına yönelik sistemli saldırıların da yoğunlaştığı bellek mekânları olarak İstanbul’daki Beyazıt-Taksim hattını odağına alıyor. Amacımız, bu hat üzerinde 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’nin izini taşıyan bellek mekânlarını İstanbul’un Avrupa yakasındaki bu güzergâh üzerinde işaretlemek. Ön çalışma niteliğindeki bu işaretleme üzerinden devrimci mücadeleye mekân olmuş yerleri hatırlamak, bu mekânların kırk iki yıl sonra bellek mekânı olarak neye dönüştüğünü anlamak, söz konusu mekânların hattında nasıl bir hatırlama, unutma ve yeniden üretme pratiği oluştuğunu görmek istiyoruz.

Nasıl bir yol izledik?

Bu çalışmanın çıkış noktasını Research Institute on Turkey bünyesindeki 12 Eylül 1980 Darbesi’ne yönelik yapılan sözlü tarih çalışmaları oluşturuyor. Dönemin tanıklıklarının kayıt altına alındığı bu çalışmada tanıkların mekânla olan geçmiş ilişkisi, bugün söz konusu mekânlarla nasıl ilişkilendikleri ve mekânsal özelliklere tutunarak geçmiş olgu ve olayları hatırlama biçimleri bu türden bellek mekânlarının dinamik bir şekilde var olduklarını bize gösterdi. Bu çerçevedeki ilk güzergâhı Beyazıt Meydanı ile Taksim Meydanı ve bu meydanları birbirine bağlayan farklı hatlar üzerinde belirledik.

İstanbul’un bu iki en önemli meydanı arasında tek bir ana hat gözetmek yerine bu meydanların çemberinde yer alan ve/veya bu iki ana halkayı birbirine bağlayan farklı hatlardaki bellek mekânlarını saptadık. Bu işaretleme rapor niteliğinde bir ön çalışmanın ürünüdür ve ileride bu mekânlara dair bilgi ve belgelerin paylaşılması, gözden kaçması olası ya da ilk aşamada işaretlenmemiş olan mekânların saptanması ile bu işaretlemenin kolektif bir hatırlama pratiğine dönüşmesi ve gövdelenmesi temel amaçlar arasındadır. Sözü edilen güzergâh üzerinde 42 bellek mekânı saptadık. Bu mekânları fotoğraf ve video ile kaydettik ve kapsamlı bir arşiv çalışması yürüterek bu mekânların tarihine ait görsel ve yazılı malzemeye koşulların el verdiği ölçüde ulaşmaya çalıştık. Toplumsal muhalefetin sahnelendiği, vücut bulduğu mekânların bu sınırlılıkta olmadığına beis yok, ancak bir anıdan çok daha fazlasını bulmaya, o mekânın resmî ya da gayri resmî tarihine ulaşmaya çalıştığımız için kimi mekânlara dair herhangi bir içeriğe ulaşamaması nedeniyle bu aşamada 42 bellek mekânını işaretlemekle yetindik.

Yakın toplumsal mücadele tarihini bu iki meydan üzerinden işaretlemeye başlamanızın öncelikli sebeplerinden biri her iki meydanın da Türkiye’nin en önemli toplumsal dönüşümlerinin kendini gösterdiği sahne olmasıdır. Bir diğer önemli nokta da 1975-1985 arası İstanbul’daki devrimci örgütlenmenin ana dinamosu ve hatta bel kemiği olan devrimci öğrenci hareketinin ağırlıklı olarak 1968’den bu yana bu iki meydan ve meydanları birbirine bağlayan hat üzerinde örgütlenmesidir.

1968’de başlayan öğrenci hareketi ile yükselen muhalefeti susturmak için devrimcilere, devrimci parti ve sendikalara karşı yapılan 12 Mart 1971 Darbesi’nin ardından devrimci öğrenci hareketi 1973’ten itibaren yeniden örgütlenmeye başladı. 1974 Genel Affı ile beraber devrimci öğrenci ve devrimci işçi hareketi o zor koşullarda kendine azımsanamayacak bir mücadele alanı açtı. 1974 ile 1977 yılları arasında örgütlenen ve saldırılara karşı direnen devrimci öğrenci hareketi, 1977’den itibaren oluşan siyasi hareketlerin ana gövdesini teşkil etti. Bu yıllarda okullarda, mahallelerde ve işyerlerinde örgütlü olan sol hareket çok sayıda fraksiyona bölündü. 12 Eylül 1980 Darbesi’nde gözaltına alınan ve tutuklananların çoğunun lise ve üniversite öğrencisi olması bu bağlamda önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.

Tüm bunlara rağmen 12 Eylül Darbesi her ne kadar büyük bir kıyım gerçekleştirse de devrimci öğrenci örgütlenmesi tamamen kırılmadı ve sözünü ettiğimiz her iki hatta canlılığını nispeten ve görece de olsa muhafaza etti. 1983 yılından itibaren yeniden filizlenen hareket, 1988 üniversite kuşağını örgütledi (1988 büyük YÖK eylemi, İTÜ öğrencilerinin boykot kararı vb.). Ancak bu kez eski mekânların (kahvehaneler, kiraathaneler, muhallebiciler, vb.) bilinir olması nedeniyle 1983’ten sonra Beyazıt bölgesinde, eski mekânlar yerine Laleli tarafındaki mekânlarda buluşmaya başlandı. Taksim’de de sokak içlerindeki kahvehanelerde buluşulmasının nedeni bu mekânların daha az dikkat çekmesiydi. 1990’lı yıllarda ise Taksim’de, İstiklal Caddesi’nde açılan siyasi parti binaları, dernek, vakıf ve sanatevleri ile kafe ve kahvehaneler devrimci öğrencilerin buluşma ve örgütlenme mekânları oldu. Devrimci öğrencilerin eylemlerinin merkezlerinden olan İstiklal Caddesi aynı zamanda sinema, tiyatro, vakıf ve sanatevlerinde sürdürülen kültürel faaliyetlere de tıpkı 12 Eylül 1980 öncesinde olduğu gibi ev sahipliği yaptı.

Devrimci öğrenci hareketinin örgütlenme, direnme ve mücadele etme pratikleri bağlamında her iki meydanın ve periferilerinin kendine has karakteristiklerin mekâna nasıl yansıdığı ve darbe öncesi ve sonrasında bu mekânların kullanımında ne tür değişimlerin olduğu sorularına yanıtlar arandı.

¹ Delikanlı Eylem, Delikanlı Özlem, Geride Kalanlar Projesi, 12 Eylül 1980 Darbesi Sözlü Tarih Araştırması, RIT Kolektif Hafıza Çalışma Grubu, 2012 – 2019
Delikanlı Eylem, 12 Eylül 1980 Darbesi Sözlü Tarih Araştırması, RIT Kolektif Hafıza Çalışma Grubu, 2020-2022

Ön raporun hazırlığı sırasında belirlediğimiz 42 mekânı fotoğraflarken bazı mekânların yıllar önce değiştiğini bazılarının ise henüz değişmekte olduğunu gördük. Söz konusu mekânların yıllar içinde eski kullanım amaçlarının değişimiyle yapılar ile hafıza arasındaki bağ koparılmakla kalmamış, yapıların mimari özellikleri de ya değiştirilmiş ya da halen değiştirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin Sultanahmet ile Sirkeci arasındaki bellek mekânlarını işaretlediğimiz Beyazıt bölgesinin merkezi olan Beyazıt Meydanı kim bilir kaçınıcı kez yine değişmekteydi. Yine Beyazıt'ta Denizli Yurdu'nun bulunduğu sokak, ona paralel sokaklar eski yapılardan birinin bile kalmadığı kaldırımlar, binaların cepheleri dahil birbirinin aynı sokaklara dönüşmüştü. Sanasaryan Han ve Adli Tıp-Morg binaları yıllar içinde değişik kurumların kullanımına verilmiş, iki bina da restorasyon gördüğü halde bugün başka kurumlara verilmek üzere yeniden restore edilmekteydi. Taksim Meydanı ile Tünel Meydanı arasındaki bellek mekânlarını işaretlediğimiz Taksim bölgesinde de durum farklı değildi. Meydan yeni bir düzenlemeyi kaldırır mı, kaldırırsa tarihsel özelliklerini korur mu bilinmez ancak bu meydanın eski meydanla olan tarihsel bağı çoktan silinmişti. İstiklal Caddesi ise bırakın 1970'leri, 1990'ların bile izlerini çoktan silmişti. İstiklal Caddesi'nin ünlü sinemaları, tiyatroları, kitapçıları yerlerini “marka” mağazalara bırakmış, binaların öngörünümüleri bile değişmişti. Bu ön raporda sadece iki meydan ve bu meydanların bulunduğu semtlerdeki değişimi, yapılar ile hafıza arasındaki ilişkinin nasıl koparıldığını gözlemledik. İstanbul'un başka semtlerinde de durum bunlardan farklı değil.

Bu ön projeden ileriye dönük beklentilerimiz

Bu işaretleme çalışması ile:
İstanbul'da 1980 öncesi anti-faşist mücadelenin örgütlendiği bellek mekânlarına ait bilgi ve belgelerin zenginleşmesini;

Bu türden kentsel dönüşüm içerisinde yok edilen veya katman katman dönüştürülen bellek mekânlarının kaydını tutarak bu dönüştürme ve hafızasızlaştırma politikalarındaki devamlılığın izini sürmeyi;

Görünürde ilgisiz gibi duran tarihi olaylar ve bellek mekânları arasında bağlantı kurma imkânı yaratmayı;

Bu ön çalışmadan yola çıkarak teknolojinin yardımıyla bir haritalama ve mekânla bütünleşen anlatıların yer aldığı sound-walk projesini hayata geçirmeyi;

Yerel yönetimlerle yapılacak iş birlikleri çerçevesinde bu mekânların tüm tarihsellikleriyle birlikte hatırlanmalarını sağlayacak fiziksel/sanal araçları kolektif bir anlayışla bulmayı;

İleriki süreçlerde bu mekânları kapsayan hafıza turları düzenleyerek yakın tarihin önemli bir halkasını mekânlar üzerinden okumayı ve bu çoğalan, zenginleşen bilgiyi gelecek kuşaklara aktarabilmeyi umuyoruz.

Sultanahmet'ten Sirkeci'ye Bellek Mekânları

Beyazıt Meydanı

İstanbul Üniversitesi

Beyazıt Meydan Kahveleri

Sahaflar Çarşısı

İstanbul Üniversitesi Mediko-Sosyal Merkezi

Süleymaniye Kuru Fasulyecileri

Vezneciler Site Öğrenci Yurdu

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi

Küllük ve Marmara Kiraathaneleri

Denizli Öğrenci Yurdu

Beyazıt Maliye Muhasebe Yüksek Okulu

Çemberlitaş ve Cennet Muhallebicileri

Kadırga Öğrenci Yurdu

Çorlulu Alipaşa Medresesi

Balıkesir Öğrenci Yurdu

Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Merkezi

Sultanahmet Adliyesi

Sultanahmet Meydanı

Sultanahmet Cezaevi

İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi

Tarihi Sultanahmet Köftecisi

YAZKO (Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi)

İstanbul Tabip Odası

İstanbul Erkek Lisesi

Adli Tıp-Morg

Sanasaryan Han

Sirkeci Arabalı Vapur İskelesi

Beyazıt Meydanı

Beyazıt Meydanı, 393 yılında İmparator Teodosius döneminde şehrin en büyük meydanı olarak inşa edilmiştir. Teodosius Forumu adını taşıyan meydan, 1204'teki Latin istilasından sonra tüm kent gibi, büyük hasar görmüş ve harabeye dönmüştür.

Meydanın kuzeyinde, Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı şimdi yok olmuş olan "Eski Saray" denilen ilk saray bulunur. 16. yüzyılda II. Bayezid, meydana camii, iki türbe, medrese, sıbyan mektebi, imaret, çeşme ve hamamdan oluşan külliye yaptırdı. Külliye önündeki meydan da Beyazıt Meydanı olarak anılmaya başladı.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde şehirdeki en büyük meydanlardan biri olan Beyazıt Meydanı, çok sayıda olaya sahne olur. Devlet törenlerinin ve idamların yapıldığı meydanda, I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz uçaklarının bombalarıyla kraterler açılır. 1924'te bu kraterlerin yerine oval bir göbekte fıskiyeli bir havuz inşa edilir. 1957'de Adnan Menderes tarafından yönetilen "İmar Hareketleri" sırasında da bu havuz kaldırılır.

1940'larda Beyazıt Meydanı
Feza Kürkcüoğlu Arşivi

Meydan 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden önce gösterilere sahne olacak, öğrenci Turan Emek-siz'in meydanda öldürülmesinden sonra da meydanın ismi Hürriyet Meydanı olarak değiştirilecektir. 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra ise meydanın ismi Kenan Evren'in "Bir kişi orada vuruldu, öldürüldü diye ismini değiştirmeye gerek yok" demesiyle birlikte yeniden Beyazıt Meydanı olur.

1960'larda çok sayıda miting ve gösterinin yapıldığı meydan, 1974'ten sonra devrimci öğrencilerin en çok buluştuğu, mitinglerin ve cenaze törenlerinin yapıldığı mekân olarak hafızalara yerleşti. Darbenin ardından 1990'lara kadar görece sessizliğini koruyan meydan, 1990'lar-dan sonra özellikle Yükseköğretim Kurulu (YÖK) karşıtı gösterilerle tekrar gündeme geldi.

Beyazıt Meydanı yeniden düzenleniyor,
2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

İstanbul Üniversitesi

İstanbul Üniversitesi'nin kuruluş tarihinin, Fatih Sultan Mehmed'in 1453'te kurulmasını istediği "Sahn-ı Seman Medresesi"nin devamı olarak görüldüğünden 1453'e kadar uzandığı iddia edilse de İstanbul Üniversitesi, 1933 yılında Cumhuriyet'in ilk ve tek üniversitesi olarak kurulmuştur. Osmanlı döneminde yükseköğretim kurumu olarak 19. yüzyılda eğitime başlayan Darülfünun, 1863, 1869, 1874 ve 1900'de dört kez yeni isimlerle açılmış, 1933 Üniversite Reformu ile kapatılarak yerini İstanbul Üniversitesi'ne bırakmıştır.

İstanbul Üniversitesi merkez binası olarak kullanılan bina, Mimar Bourgeois tarafından 1864-1866 yıllarında inşa edilir. Barok mimari üslubu ile dikkat çeken bu yapı, 1879'da "Harbiye Nezareti" olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1894 İstanbul Depremi'nden sonra Mimar Raimondo d'Aranco tarafından onarılan, 1933 ve 1950'de Mimar Ekrem Hakki Ayverdi tarafından yenilenen binada Rektörlük, İktisat ve Hukuk Fakültesi dekanlık binaları ve idari ofisler yer almaktadır.

1930'larda İstanbul Üniversitesi
Merkez Binası'nın ana kapısı
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İstanbul Üniversitesi, devrimci öğrenci hareketi tarihi içinde önemli bir yer işgal eder. 1940'lı yıllarda başlayan öğrenci hareketi engellenmeye çalışılsa da öğrenciler kurdukları dernek ve federasyonlar ile örgütlenirler. Önemli bir kırılma/dönüm noktası olan 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar üniversiteye bağlı fakültelerde çatışma ve boykotlar süregelir. 1980'li yıllar ise devrimci öğrencilerin yeniden örgütlendiği, dernekler kurmaya çalıştığı yıllar olur.

27 Mayıs 1960 öncesi, 28 Nisan 1960'ta Demokrat Parti'nin baskıcı rejimine karşı yapılan eylemde Orman Fakültesi öğrencisi Turan Emeksiz polisler tarafından öldürülür ve cenazesi 29 Nisan sabahı gizlice gömülür. Ancak bütün çabalara rağmen Emeksiz'in "Hürriyet Şehidi" olarak anılması engellenemez.

12 Haziran 1968'de başlatılan boykot ve
işgal sırasında Rektör Ekrem Şerif Egeli'yi
protesto eden öğrenciler.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

16 Mart Katliamı'nın yaşandığı sokağın başı, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

12 Haziran 1968'de İstanbul Üniversitesi devrimci öğrencilerinin merkez binada “Eğitimde reform” isteğiyle başlattıkları boykot ve işgali, 26 Aralık 1968'de, “Demokratik üniversite” talebi ile gerçekleşen işgal izler. 23 Eylül 1969'da 68 Kuşağı'nın ve devrimci öğrenci hareketinin liderlerinden Taylan Özgür, İstanbul Üniversitesi önünde öldürülür.

12 Mart 1971 Muhtırası sonrası, 23 Ocak 1975'te Vatan Mühendislik Yüksek Okulu öğrencisi Kerim Yaman'ın ülkücüler tarafından öldürülmesi üzerine İstanbul Üniversitesi merkez binası işgal edilir. Ertesi gün cenazesi elli bin kişinin katıldığı bir kortejle Beyazıt'tan Sirkeci'ye taşınarak memleketine uğurlanır.

İstanbul Üniversitesi merkez binası, 16 Mart 1978'de yaşanan katliam üzerine ikinci kez işgal edilir. “16 Mart Katliamı”, devrimci öğrenci hareketinin yaşadığı en kara günlerden biri olarak tarihe geçmiştir. 1978 yılında İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kampüsü'nde diğer üniversitelerde olduğu gibi ülkücüler, devrimci öğrencilerin derslere girmesine engel olmaya çalışmaktadırlar. Bunun üzerine Hukuk Fakültesi öğrencileri okula topluca yine Beyazıt Kampüsü'nün yakınında bulunan İktisat, Hukuk, Eczacılık, İşletme fakülteleri, Gazetecilik Yüksek Okulu, Yabancı Diller Yüksek Okulu öğrencileri ile birlikte gidip, birlikte dönmeye başlarlar.

16 Mart 1978 günü öğle saatinde okuldan çıkan devrimci öğrenciler, Eczacılık Fakültesi önüne geldiklerinde üzerlerine önce parça tesirli bomba atılır, ardından otomatik silahlarla ateş edilmeye başlanır.

16 Mart 1978'de öldürülen öğrenciler bir pankartta, 1 Mayıs 1978'de Taksim Alanı'ndalar.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Hatice Özen, Baki Ediz, Hamit Akıl, Ahmet Turan Ören, Abdullah Şimşek ve Murat Kurt isimli devrimci öğrenciler olay yerinde yaşamını yitirirken, ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılan Cemil Sönmez de kurtarılamaz. Katliamda ölenlerin sayısı yedi olurken, 44 devrimci öğrenci de çeşitli yerlerinden yaralanır.

Katliamın failleri kaçarken, merkez bina devrimci öğrencilerce işgal edilir. İstanbul'daki bütün okullarda boykot ilan edilir ve binlerce kişi üniversiteye gelerek sabaha dek ağıtlar, marşlar söyleyerek bekler. 17 Mart sabahı İstanbul'daki üniversite ve liselerde boykot yapan öğrenciler ile demokratik kitle örgütlerinin üyeleri Beyazıt'ta toplanırlar. Öğleye doğru 40 bin kişiden oluşan cenaze korteji Sirkeci'ye doğru yürüyüşe geçer. Morgdan alınan cenazeler, Sirkeci vapur iskelesinden sloganlarla uğurlanır. Yürüyüş kortejinin bir ucu Sirkeci'deyken diğer ucu hâlâ Beyazıt'tadır. Sirkeci Meydanı defalarca dolup, boşalır.

16 Mart Katliamı'nın ardından Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), 20 Mart günü iki saatlik genel grev ilan eder. Tüm demokratik kitle örgütlerinin katılımı ile yapılan “Faşizme İhtar Eylemi” ile ülke çapında yüz binler faşizmi lanetler.

Katliamdan sonra dava açılır. Ancak yıllar süren dava/davalar “sanıksız” ve “tanıksız” bir şekilde sürmüş, uzatıldıkça uzatılmış, sonunda “delil yetersizliğinden” failler ceza almamıştır. O dönem öğrenci olan avukatların yeni davalar açma çabaları da sonuçsuz kalarak, 2010'da Yargıtay'ın onayıyla “zaman aşımı” gerekçesiyle dosya kapatılır.

Beyazıt Meydan Kahveleri

Beyazıt Meydanı, sadece Beyazıt Camii ve İstanbul Üniversitesi ile ünlü değildir. Beyazıt Devlet Kütüphanesi, kahvehaneler ve Sahaflar Çarşısı da meydanın canlı köşelerindendir. Beyazıt Cami'nin etrafını çevreleyen çınar ağaçlarından adını alan Çınaraltı açık hava kahvelerinin tarihi, Kanuni devrine kadar uzanır.

Beyazıt Meydanı ile birlikte anılan bir başka kahve de ünlü Küllük Kahvesi'dir. 1923'te meydanda Darülfünun'un eğitime başlamasıyla canlanan, 1933'ten sonra yabancı hocaların da rağbet gösterdiği, edebiyatçı ve aydınların da ziyaret ettiği Küllük Kahvesi adeta bir akademi görevini görür. Meydan, 1930'lar ile 1950'ler arasında yeni çehresi ve çevresindeki atmosfer ile hatırlanır. Küllük Kahvesi ve Emin Efendi Lokantası bu yıllarda belki en parlak dönemlerini yaşar. Bu kahve ve camiye bitişik küçük çarşı yine Adnan Menderes döneminde, 1957-1958 yılları arasında yıkılmıştır.

Çınaraltı kahveleri, 1930'lardan başlayarak İstanbulluların ve devrimci öğrencilerin de gittiği mekânlardan biri olmuştur. 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında devrimci öğrenciler bu kez bölgedeki diğer mahalle kahvelerinde buluşmaya başlarlar.

Eski bir fotoğrafta Küllük Kahvesi
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

1930'larda Beyazıt Meydanı'nın
ünlü Küllük Kahvesi
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Sahaflar Çarşısı'na girmeden çınar altında
bulunan kahveler, meydan düzenlemesi
nedeniyle kapalı, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Sahaflar Çarşısı

15. yüzyıldan bu yana kitapseverlere hizmet eden Sahaflar Çarşısı, İstanbul'un en eski çarşılarından biridir. 1460'ta kurulan Kapalıçarşı içinde faaliyet göstermeye başlayan sahaflar 1894 Depremi'nin ardından o zamanki adı ile "Hakkaklar Çarşısı"na taşınırlar. Eski kitap ve hat sanatının seçkin örneklerinin alınıp satıldığı çarşı, 6 Ocak 1950'de çıkan yangında harap olur. Yeniden inşa edilen çarşı, 3 Ekim 1952 tarihinde hizmete başlar. Çarşı, 1980'li yılların başına kadar da önemini korur.

Sahaflar Çarşısı, 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar aradığı kitabı bulamayanların, dar bütçeli olanların, öğrencilerin, kitapseverlerin uğrak yeri olmuştur. Kitapların suç sayıldığı, yasaklandığı yıllarda hızla çöküşe geçen çarşıda, bugün eski kitap alıp satan esnaf sayısı ne yazık ki yok denecek kadar azdır.

Eskiden sahafların bulunduğu bu çarşıda bugün ders kitapları satılmakta, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

1930'lu yıllarda Sahaflar Çarşısı'nda bir sahaf dükkânı
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İstanbul Üniversitesi Mediko-Sosyal Merkezi

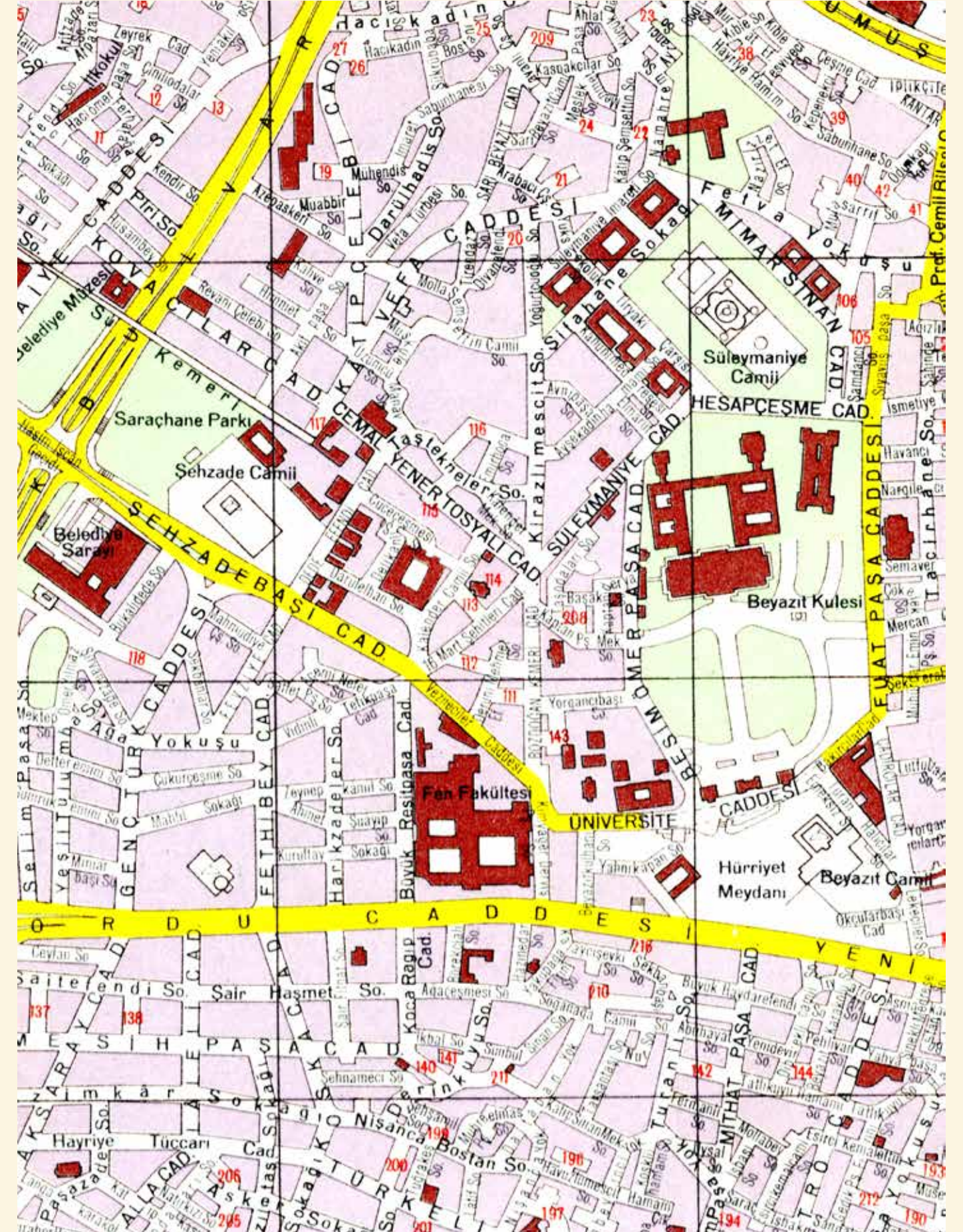
1961 yılında kurulan, İstanbul Üniversitesi öğrencilerine temel sağlık ve kültür hizmeti sunan İstanbul Üniversitesi Mediko-Sosyal merkezi uzun yıllar boyunca devrimci öğrenci hareketinin kültür-sanat faaliyetleri yürüttüğü mekânlardan biri olmuştur.

1974 yılından başlayarak 12 Eylül Darbesi'ne dek üniversiteye bağlı fakültelerde resmî birimlerde, yoksa kurulan derneklerde örgütlenen devrimci öğrenciler tiyatro, müzik, folklor, spor gibi alanlarda çalışma sürdürdüler. Bu yıllar arasında şenlikler, geceler, konserler ve tiyatro oyunları tertipleyen öğrencilerin bu merkezdeki en son etkinliği Mart 1980'de gerçekleşen "İstanbul Üniversitesi Kültür Şenliği" oldu.

İstanbul Üniversitesi fakültelerine yakın bir noktada bulunan Mediko Sosyal Merkezi, 2021.

Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Süleymaniye Kuru Fasulyecileri

Süleymaniye Külliyesi'nin karşısında Tiryaki Çarşısı olarak bilinen bir dizi dükkân, kuru fasulyeci ve kahvelerden oluşmaktadır. Üniversite öğrencilerinin ve Süleymaniye Külliyesi'ni ziyaret edenlerin yemek yiyip çay ve kahve içtikleri bu mekânlar arasında çarşının en başında bulunan, 1924 yılından beri kuru fasulyecilik yapan Kuru Fasulyeci Erzincanlı Ali Baba dükkânı yer alır. Günümüze dek gelebilen Ali Baba'nın yanı sıra gerek çarşıda gerekse külliye çevresinde bulunan kahveler 1980'lere kadar devrimci öğrencilerin gidip geldiği yerler olarak bilinir.

1990'lara kadar kuru fasulyeciler ve kahvehanelerle dolu olan Süleymaniye, çoğalan kuru fasulyecileri ile ünlü, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Süleymaniye Külliyesi Evvel Medresesi altında dükkânlar
SALT Araştırma, Ülgen Ailesi Arşivi

Vezneciler Site Öğrenci Yurdu

1955'te açılan Vezneciler Site Öğrenci Yurdu, günümüze dek gelen yurtlardan biridir. 1968'den başlayarak devrimci öğrenci hareketinin bölgedeki en önemli mevzisi olan yurt, 1974 ile 1977 yılları arasında da seminerlerin, toplantıların yapıldığı, Beyazıt'taki mücadelelerin merkezlerinden biri olur.

1974 ile kapandığı 1977 yılları arasında ülkücülerin saldırıları ile karşı karşıya kalan yurttan, 24 Nisan 1975'te ülkücülerin saldırısında yurt işçisi Abdi Gönen, 25 Ocak 1977'de Cerrahpaşa Tıp Fakültesi öğrencilerinden Hüseyin Yavuz ve Baki Ünlü öldürüldüler. Bu yıllarda Site Yurdu, karşısında bulunan ülkücü öğrencilerin kaldığı Sivas Yurdu ile çıkan çatışmalarla sıkça gündeme gelir.

1977 yılında kapanan ve ardından 1978'de Vezneciler Kız Öğrenci Yurdu olarak açılan yurt, halen hizmet vermeye devam etmektedir. 1975 ile 1980 yılları arası Site Yurdu ve Fen Fakültesi civarındaki kahveler de devrimci öğrencilerin toplandığı mekânlar arasındadır.

Eskiden ismi Site Öğrenci Yurdu olan bina günümüzde Vezneciler Kız Yurdu olarak hizmet vermekte, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi de tıpkı Fen Fakültesi gibi 1933'te Zeynep Hanım Konağı'nda, 1952'den bu yana da inşa edilen binasında öğretime devam etmektedir. 1968'de boykotlarla gündeme gelen Edebiyat Fakültesi, 1974'ten 1978'e kadar ülkücülerin işgali altındaydı. Saldırılarına karşı devrimci öğrenciler Hukuk Fakültesi'ne olduğu gibi Edebiyat Fakültesi'ne de topluca gidip gelmeye başlayarak 1978 yılında bu işgali kırdı. 1980'lerin başından itibaren yine ülkücüler ile devrimci öğrenciler arasında çatışmalar süregeldi.

1950'li yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Fen Fakültesi gibi Edebiyat Fakültesi de ilk binasında eğitim vermekte, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi

Tarihi Darülfünun-i Osmanî'ye kadar uzanan İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi, 1933'te Zeynep Hanım Konağı'nda öğretime başlamış, 1942'de çıkan yangında konak tamamen yanmış ve 1952'de Mimar Emin Onat ve Mimar Sedat Hakkı Eldem tarafından inşa edilen Fen ve Edebiyat fakülteleri binasında öğretime devam etmiştir.

Fen Fakültesi, 1968'den başlayarak ülkücülerin saldırılarına karşı koyan, 1975 ile 1980 arasında da saldırılara devrimci öğrencilerin direniş gösterdiği okullardan biri olmuştur.

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi, Beyazıt, 1960.
SALT Araştırma, Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi

1909 ile 1942 yılları arasında Fen ve Edebiyat Fakültesi'nin bulunduğu, yanan Vezneciler Zeynep Hanım Konağı.
Feza Kürkcüoğlu Arşivi

Geçmişten beri aynı binada eğitim veren İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi giriş kapısı, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Küllük ve Marmara Kiraathaneleri

Beyazıt Meydanı'na bakan Küllük Kiraathanesi, 1970'lerden başlayarak 1980'lere kadar Beyazıt'taki ülkücülerin toplandığı mekân olmuştur. Kiraathanenin kapatılmasından sonra ülkücüler bölgeden ayrılmayarak Küllük Kiraathanesi yanındaki Platin Bilardo Salonu, Marmara Kiraathanesi ve yakındaki kahvelere yerleştiler.

Denizli Öğrenci Yurdu

Devrimci öğrenci hareketinin gelişiminde yurtlar önemli işlevler üstlenmiştir. 12 Mart 1971 Darbesi ile terk edilen yurtların bazıları ülkücüler tarafından işgal edilmiş, devrimci öğrencilerin kaldıkları yurtlar da 1974-1980 yılları arasında sürekli saldırıya uğramıştır. Beyazıt'ta anti-faşist mücadelenin en önemli desteklerinden olan Denizli Yurdu, Balıkesir Yurdu ve Kadirga Yurdu arasındaki bölge ülkücüler tarafından "Komünist şeytan üçgeni" olarak anılmıştır.

Denizli Yurdu, Kredi Yurtlar Genel Kurumu'na bağlı olmayan özel bir yurttur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin karşı sırasında, arka sokakların birinde bulunan yurt, 1977'de Site Yurdu kapatıldıktan sonra Beyazıt'taki devrimci öğrenci hareketi için önemli bir mevzi haline gelir. 1975-1980 yılları arasında çeşitli kereler saldırılara uğrayan Denizli Yurdu, kolektif yaşamın, sosyal ve kültürel etkinliklerin sürdürüldüğü aynı zamanda da Gedikpaşa'daki ayakkabı imalatçıların örgütlenmesinde bir merkez görevini görür. Bina günümüzde otel olarak hizmet vermektedir.

Eskiden Küllük ve Marmara isimli kahvehanelerin olduğu blok bugün otel ve iş hanı olmuş durumda, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Eskiden küçük bir yurt olan Denizli Öğrenci Yurdu'nun yerinde günümüzde bir otel bulunmakta, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Beyazıt Maliye Muhasebe Yüksek Okulu

Beyazıt'ta öğrenci hareketinin öne çıktığı okulların başında gelen Maliye Muhasebe Yüksek Okulu, devrimci öğrencilerin çoğunlukta olduğu, 1975-1980 yılları arasında yapılan saldırılara karşı direnen okullardan biridir. Öğrenciler tarafından kurulan Maliye Muhasebe Araştırma Derneği (MAMAD) sadece okulun değil, Beyazıt'taki devrimci öğrencilerin de toplandığı bir merkez olmuştur.

1982 yılında Galatasaray İşletmecilik Yüksekokulu, Aksaray Yüksek Ticaret Okulu ve Beyazıt Maliye Muhasebe Yüksek Okulu'nu da bünyesine katan İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Marmara Üniversitesi'ne bağlanarak İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ismiyle eğitime devam eder. Maliye Muhasebe Yüksek Okulu binası, 1984'te kurulan Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu olarak kullanılır ve 2013'te taşınır.

1980'den sonra Marmara Üniversitesi'ne bağlanan Maliye Muhasebe Yüksek Okulu binası bugün terk edilmiş durumda, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Çemberlitaş ve Cennet Muhallebicileri

1970'li yıllardan 1980'li yıllara kadar Darüşşafaka Pasajı ya da Çemberlitaş Pasajı olarak bilinen yapı içinde yer alan İpek ve Şafak sinemaları ile Tarihi Çemberlitaş Muhallebicisi öğrenci gençliğin gidip geldiği yerler arasındadır. Pasaj yenilenmiş, ancak çok fazla değişime uğramıştır.

Pasajın karşısında bulunan Cennet Muhallebicisi tıpkı pasaj içindeki muhallebici gibi öğrenciler tarafından 1980'den sonraki yıllarda da rağbet görmüştür.

Darüşşafaka pasajı yenilenmiş, Çemberlitaş muhallebicisi de yok artık, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Kadırga Öğrenci Yurdu

1960'lardan başlayarak devrimci öğrencilerin kaldığı Kadırga Yurdu, 1974-1980 yılları arasında İstanbul'daki öğrencilerin katıldığı seminer ve forumlarla devrimci öğrenci hareketinin örgütlenmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu yıllar arasında defalarca saldırıya uğrayan, bombalanan ve hemen her fırsatta polis tarafından basılan yurt, Kumkapı ve Yenikapı civarındaki örgütlenmelerin merkezi olurken aynı zamanda da Beyazıt'taki anti-faşist hareketin destekçisi olmuştur.

Kadırga Öğrenci Yurdu 1970'li yıllarda olduğu gibi aynı isimle hizmet vermeye devam ediyor, 2021, Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Kadırga Öğrenci Yurdu, 1963. SALT Araştırma, Doğan Tekeli-Sami Sisa Arşivi

Kadırga Öğrenci Yurdu, 1963. SALT Araştırma, Doğan Tekeli-Sami Sisa Arşivi

Çorlulu Ali Paşa Medresesi

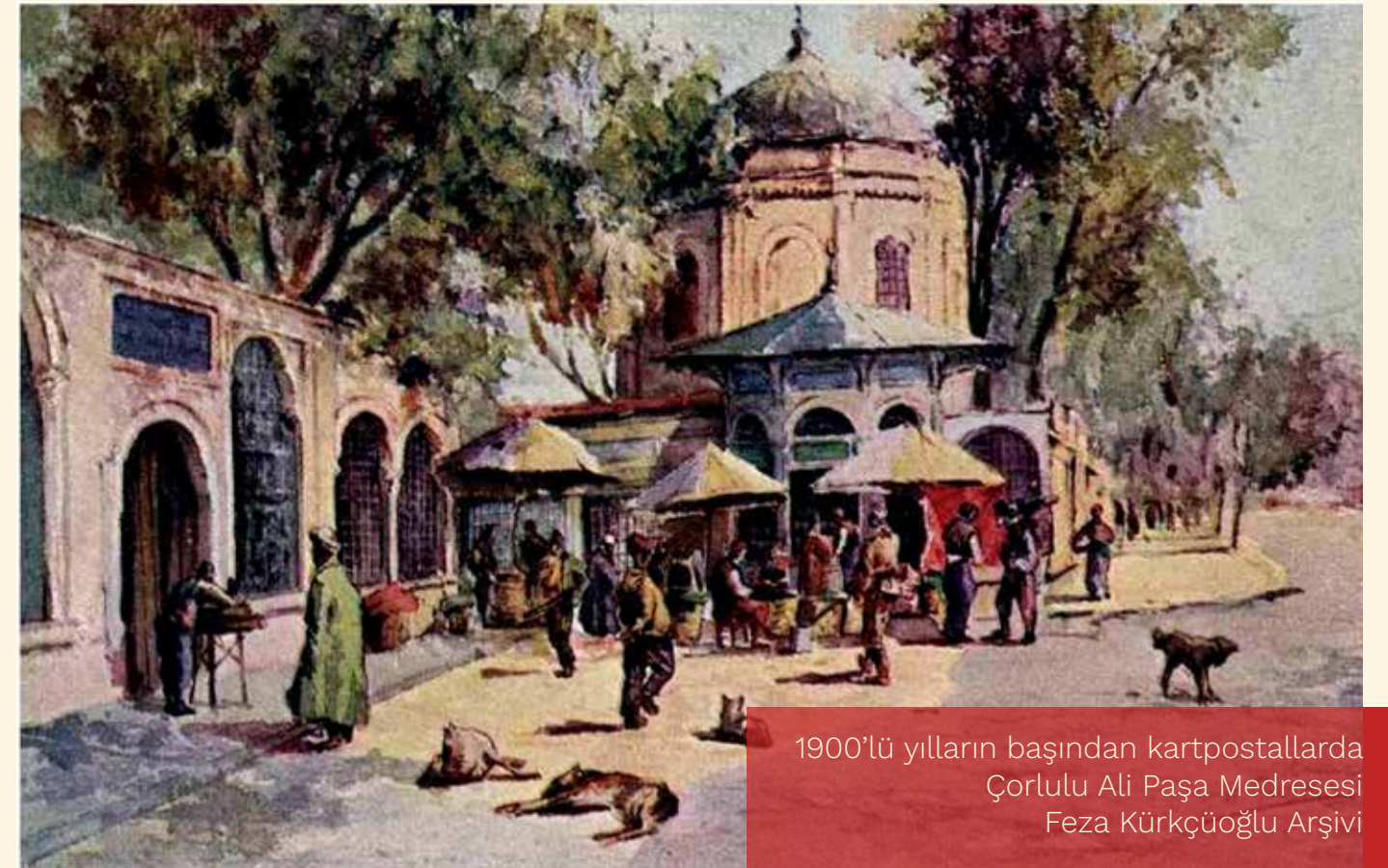
Çarşıkapı'da cadde üzerinde yer alan külliye, Sadrazam Çorlulu Ali Paşa tarafından 1707-1709 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Külliye içindeki medrese, 1910 ve 1965 yıllarında onarım geçirmiştir. 1970'lerden başlayarak öğrencilerin ve turistlerin uğrak yeri olan medrese, avlusunda bulunan nargile kahvesi ile de ünlüdür. Bu medrese, 1980'den sonra da öğrencilerin gittiği bir mekân olarak bilinir.

Çorlulu Alipaşa Medresesi içindeki kahvehaneler geçmişte olduğu gibi bugün de öğrencileri ve nargile tiryakilerini ağırlamakta, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Eski bir fotoğrafta Çorlulu Ali Paşa Medresesi SALT Araştırma, Ülgen Ailesi Arşivi

1900'lü yılların başından kartpostallarda Çorlulu Ali Paşa Medresesi Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Balıkesir Öğrenci Yurdu

Piyerloti Caddesi'nin başında bulunan Balıkesir Yurdu, 1960'lardan başlayarak 1980'lere kadar devrimci öğrencilerin kaldığı bir yurttur. Merkezi bir konumda bulunması nedeniyle sık sık saldırılarla karşı karşıya kalmıştır. 1971'de ülkücülerin yurt baskınında Niyazi Tekin isimli devrimci öğrenci öldürülmüştür. 1974-1980 yılları arasında anti-faşist mücadelenin önemli mevzilerinden biri olan Balıkesir Yurdu, kapandıktan sonra bir süre Eminönü Kaymakamlığı olarak kullanılmıştır.

Uzun yıllar Balıkesir Öğrenci Yurdu olarak bilinen bina bugün iş hanı olarak hizmet vermekte, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Merkezi

1970'li yıllarda Piyerloti Caddesi'ndeki 21 numaralı bina, Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Merkezi ve İstanbul İl Örgütü ile bir ara Yazarlar Sendikası'na da ev sahipliği yapmıştır. Yine Piyerloti Caddesi, Dostluk Sokak'ta bulunan Huzur Kahvesi de devrimci öğrencilerin buluştuğu bir mekân olarak bilinir.

Piyerloti Caddesi, Numara: 21/3
Çemberlitaş adresinde bulunan
Türkiye İşçi Partisi Yayınları'nca
1978'de basılan broşürünün kapağı.
Feza Kürkcüoğlu Arşivi

Sultanahmet Adliyesi

Sultanahmet Meydanı'na gelmeden, İmran Öktem Caddesi üzerinde bulunan Sultanahmet Adliyesi, 1955 ile 2012 yılları arasında "İstanbul Merkez Adliyesi" olarak kullanılmıştır. 1939'da yanan bina, 1955'te Sedat Hakkı Eldem ve Prof. Emin Halid Onat tarafından inşa edilmiştir. 2012'de adliye, Çağlayan'daki yeni binaya taşınınca eski adliye binasında da İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü hizmet vermeye başlamıştır.

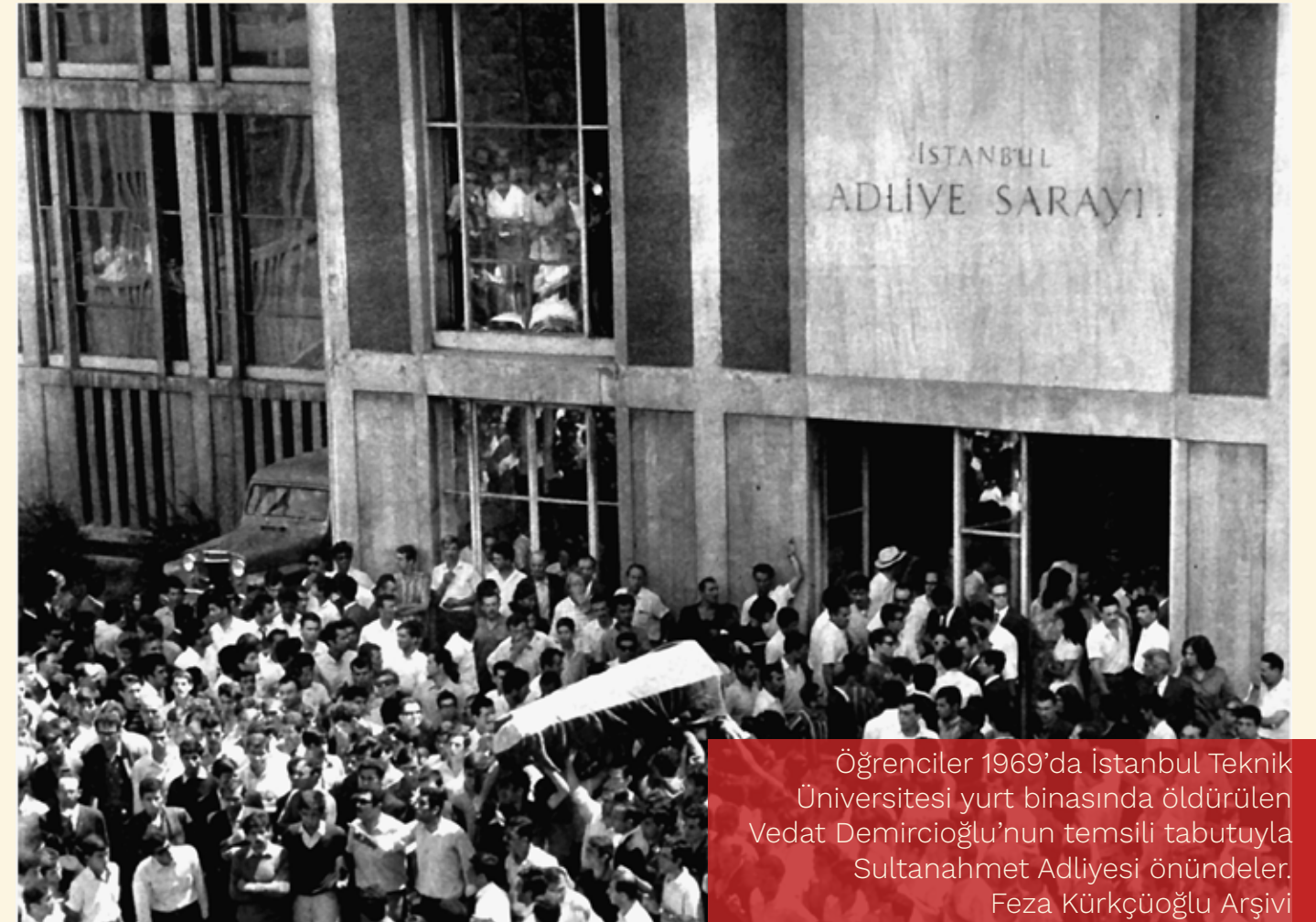
1968'lerde Sultanahmet Adliyesi'nde davası olan devrimci ve ülkücü öğrenciler arasında sık sık çatışmalar yaşanırdı. 1974 ile 1978 yılları arasında adliye yeniden duruşmalar sırasında devrimci-ülkücü çatışmalarına sahne oldu. Türkiye'nin birçok ilinde ve İstanbul'da 26 Aralık 1978'de ilan edilen sıkıyönetim nedeniyle davalar, sıkıyönetimin İstanbul'dan kaldırıldığı 19 Kasım 1985'e kadar Sıkıyönetim Mahkemeleri tarafından görülmeye devam etmiştir. 12 Eylül 1980 Darbesi'yle birlikte tüm ülkede uzun yıllar sürecek olan sıkıyönetim yeniden ilan edilmiştir.

Sultanahmet Adliye Sarayı, 1948.
SALT Araştırma, Edhem Eldem Arşivi

İstanbul ya da Sultanahmet Adliyesi olarak bilinen bina günümüzde İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından kullanılmakta, 2021
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Öğrenciler 1969'da İstanbul Teknik Üniversitesi yurt binasında öldürülen Vedat Demircioğlu'nun temsili tabutuyla Sultanahmet Adliyesi önündeler.
Feza Kürkcüoğlu Arşivi

Sultanahmet Meydanı

Tarihi Yarımada'nın uç kısmında yer alan, ismini "Sultanahmet Camii"nden alan semtin ünlü meydanı, Bizans döneminde "Hipodrom", Osmanlı döneminde "At Meydanı", Cumhuriyet döneminde ise "Sultanahmet Meydanı" ismiyle anılmıştır. Meydanda bulunan Bizans dönemi anıtları ve etrafında bulunan Osmanlı dönemi yapıları ile Sultanahmet Meydanı adeta bir açık hava müzesi gibidir.

Meydan'da sırasıyla; 1901'de açılan Alman Çeşmesi, Mısır'daki Karnak Tapınağı'ndan 390'da getirilen Dikilitaş, 324'te Delphi Apollon Tapınağı'ndan getirilen Yılanlı Sütun ve VII. Konstantinos tarafından 900'lü yıllarda yaptırılan Örme Sütun bulunmaktadır.

Sultanahmet Meydanı, 532'de Nika İsyanı'ndan başlayarak çeşitli olay ve gösterilere sahne olur. Meydan, İstanbul'un işgaline karşı yapılan mitingler ile 1968 ile 1980 yılları arasında devrimci öğrencilerin miting ve yürüyüşlerinin başladığı ya da bittiği yer olarak hafızalarda yer alır.

Eski bir kartpostalda Sultanahmet Meydanı
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İstanbul'un en az değişen yerlerinden biri olan Sultanahmet Meydanı, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Eski bir kartpostalda Sultanahmet Meydanı
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Sultanahmet Cezaevi

Sultanahmet'te, Topkapı Sarayı'nın yanı başında yer alan Sultanahmet Cezaevi, 1996'dan bu yana Four Seasons Oteli olarak hizmet vermektedir. İsimlerini cezaevinden alan Tevkifhane Sokak ile Kutlugün Sokak arasında yer alan Sultanahmet Cezaevi, 1918-1919 yıllarında inşa edilir. "Dersaadet Cinayet Tevkifhanesi" ismiyle açılan yapının mimarının Mimar Vedat Tek olduğu düşünülmektedir. Cezaevi girişindeki yüksek tavanlı iki katlı binalar, avlulara açılır. Cezaevi koğuşlarının olduğu yapılar ise üç katlıdır. 1000 mahkûmun kalabileceği büyüklükteki cezaevine zaman içinde eklemeler yapılmıştır.

"Dersaadet Cinayet Tevkifhanesi" açıldığı günden başlayarak, 1969 yılına kadar binlerce mahkûmun kaldığı bir cezaevi olarak bilinir. İstanbul'un işgaline karşı çıkan İstanbullu direnişçilerin, 1938 Donanma Davası ve 1951 Komünist Tevkifatı sanıklarının büyük çoğunluğunun kaldığı cezaevi, 1969'da Bayrampaşa Cezaevi açıldıktan sonra uzun süre boş kalır. 1980'de siyasi mahkûmların kalması için yeniden açılan bu cezaevi, 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında da çok sayıda siyasi tutuklunun kaldığı askeri cezaevi olarak 1986 yılına dek kullanılır.

Uzun yıllar cezaevi olarak kullanılan Sultanahmet Cezaevi bugün otel olarak hizmet vermekte, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Çok sayıda roman, anı ve şiire konu olan Sultanahmet Cezaevi'nde kalanlar arasında; Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Rifat Ilgaz, Şefik Hüsnü, Kemal Tahir, Çetin Altan, Orhan Kemal, Mehmet Ali Aybar, Mihri Belli, Necip Fazıl Kısakürek, Nail Çakırhan, Vedat Türkali, Zekeriya Sertel, Fethi Naci, Ruhi Su, Sıdika Umut (Su), Can Yücel, Deniz Gezmiş ve Yılmaz Güney gibi çok sayıda isim sayılabilir.

12 Eylül 1980 Darbesi'nden hemen sonra "Tek Tip Elbise" dayatması Sultanahmet Cezaevi'nde başlatılır. Tutuklular zorla soyularak, dayak ve işkence ile tek tip elbise giymeye zorlanır. Tutukluların sürekli tek tip elbiseleri yırtmaları sonucunda cezaevi idaresi bir yıl süren uygulamadan geri adım atar. Çocuklarından haber almak için cezaevinin karşısındaki kahvelerde gün boyu bekleyen aileler ve direnişteki tutuklular zaman zaman gazetelere haber olur.

1986'da kapanan cezaevi, 1990'da Kültür Bakanlığı'na devredildi. 1992'de bu tarihi yapının müze ya da kültür merkezi olması için yapılan tüm uğraşlar sonuçsuz kaldı. Sultanahmet Cezaevi 1996'da Four Seasons oteller zinciri tarafından restore edilerek, 65 odalı lüks bir otele dönüştürüldü.

Sultanahmet Cezaevi, 1934 yılında Dersaadet Cinayet Tevkifhanesi iken.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi

Sultanahmet Meydanı'nın sonunda yer alan İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi olarak bilinen binanın ve okulun tarihi 1883'e kadar uzanmaktadır.

Mimar Raimondo D'Aronco tarafından "Ziraat Bakanlığı" binası olarak inşa edilen yapı, Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlisi'ne ev sahipliği yapmıştır. 1977'de bir sabotajda yakılan 98 odalı bina, dış duvarları hariç 1984 yılında yeniden inşa edildi. Bina, 1983'te diğer akademi fakülteleriyle birleştirilerek kurulan Marmara Üniversitesi'nin Rektörlük binası olarak hizmet vermeye başladı.

1977'de yakılan İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi binası.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi binası, günümüzde Marmara Üniversitesi tarafından kullanılmakta, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Tarihi Sultanahmet Köftecisi

1920'den bu yana Sultanahmet'te hizmet veren ve Sultanahmet Meydanı'na bakan Tarihi Sultanahmet Köftecisi, çalışanların ve öğrencilerin uğrak mekânlarından biridir. Aynı ismi kullanan başka köfteciler açılrsa da "Selim Usta"nın dükkânı İstanbul'un en ünlü köftecisi olarak bilinmektedir.

1920'den bu yana hizmet veren Tarihi Sultanahmet Köftecisi, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Yazarlar Kooperatifi (YAZKO) binası, bugün bir banka tarafından kullanılmakta, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

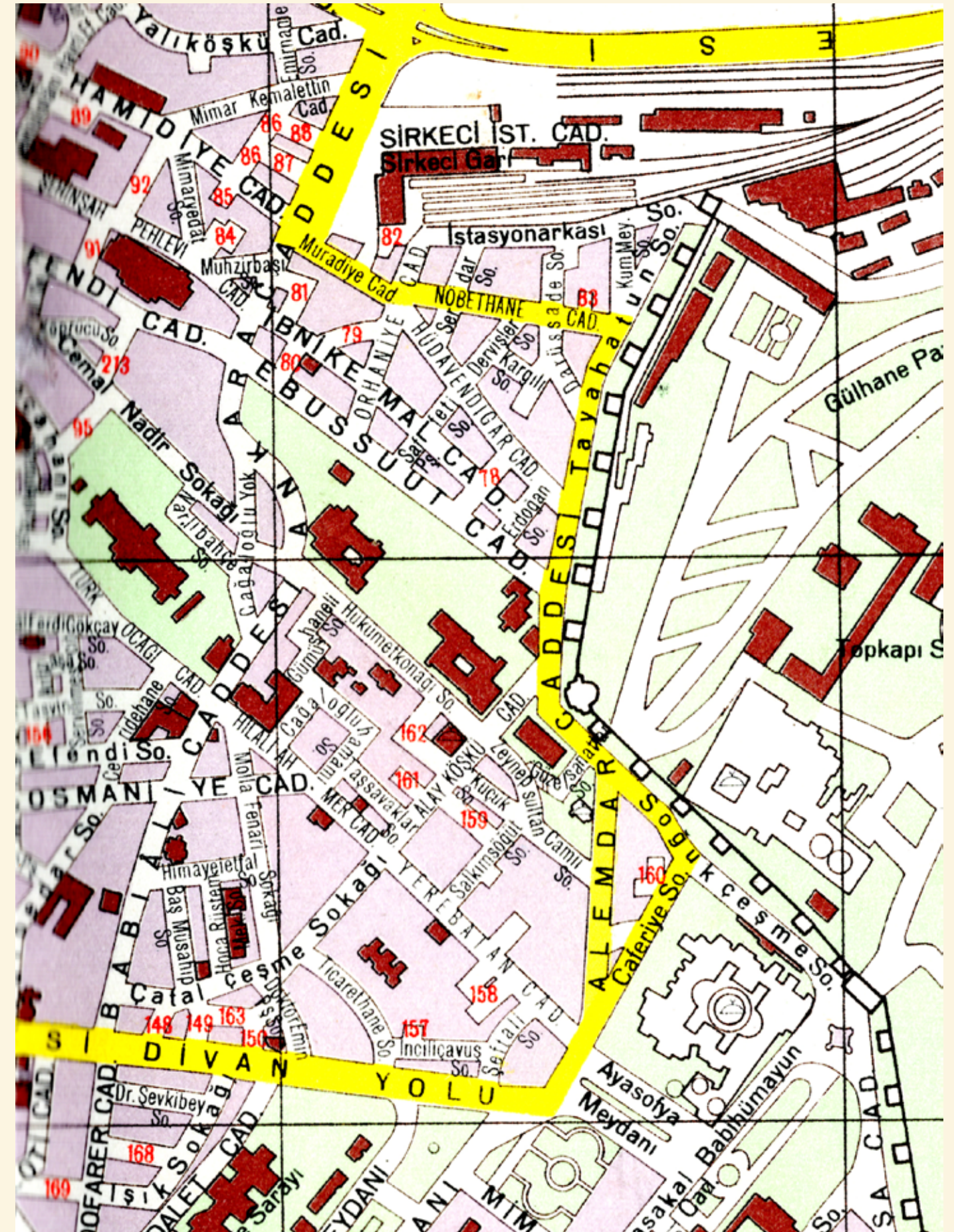
[illegible]

İstanbul Tabip Odası

Türk Tabipler Birliği 1953'te İstanbul'da kurulmuştur. O dönemde ülke çapında açılan 23 odadan biri de İstanbul Tabip Odası'dır. 1975'te bugün hizmet verdiği bina inşa edilmiştir. Toplumsal muhalefetin yükseldiği yıl oda yönetiminde de değişim olur. 1975 ile 1980 yılları arasında olduğu kadar 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra da insan hakları ve işkence konularında tavrı alan bir kuruluş olan İstanbul Tabip Odası, bu tavrını devam ettirmektedir.

İstanbul Tabip Odası binası, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

İstanbul Erkek Lisesi

Cağaloğlu'nda bugün İstanbul Erkek Lisesi olarak kullanılan eski Düyun-u Umumiye (Osmanlı Devleti Genel Borçlar Kurumu) binası, Mimar Alexandre Vallauri tarafından 1897'de inşa edilmiştir. Tarihi 1884'te açılan Numune-i Terakki'ye kadar uzanan okul, 1923'te "İstanbul Erkek Lisesi" ismini alarak, 1933'te de bugünkü tarihi binasına taşınmıştır.

1970'li yıllardan başlayarak devrimci öğrenci hareketi içinde öne çıkan okul, boykot ve işgaller ile gündeme gelmiş, okulun yanındaki lokal, öğrencilerin örgütlendiği bir yer olmuştur. 1931'de mezunlarının kurduğu İstanbul Lisesi Mezunları Cemiyeti, 1987'de İstanbul Erkek Liseliler Derneği olarak etkinliklerine devam etmektedir.

Geçmişten beri aynı binada eğitim veren
İstanbul Erkek Lisesi, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Eski bir kartpostalda
İstanbul Erkek Lisesi binası
Feza Kürkcüoğlu Arşivi

1970'li yıllarda İstanbul Erkek Lisesi
SALT Araştırma,
Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi

Adli Tıp-Morg

Gülhane Parkı'nın karşı sırasında yer alan eski Adli Tıp-Morg binası, 1975 ile 1985 arası devrimci öğrencilerin öldürülen arkadaşlarının cenazelerini almak için sıkça geldikleri bir mekândır.

1875'te "Soğukçeşme Askerî Rüştîyesi" olarak inşa edilen bina zaman içinde çeşitli kamu kurumlarının kullanımına verilmiştir. Önce kısa bir süre telgrafhane, 1918'de İstanbul'un iş-gali sırasında Fransızların "Sirkeci Karargâhı" daha sonra da "Mekteb-i Mülkiye" olan bina, Cumhuriyet'in ilanından sonra uzun yıllar Adli Tıp-Morg binası olarak kullanılmıştır. 1985 ile 1994 yılları arasında "Devlet Güvenlik Mahkemesi" ardından da "Çocuk Suçları Mahkemesi" tarafından kullanılan bina, 2017'de "İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gülhane Yerleşkesi" olmuş, günümüzde de Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir.

Halen restorasyonu devam eden bina, İstanbullu devrimcilerin cenazelerini teslim aldıkları mekân olarak hafızalarında acı anılarla yer almaktadır.

Uzun yıllar Adli Tıp-Morg olarak hizmet veren bina yeniden restore edilmekte, 2021.

Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Eski bir fotoğrafta uzun yıllar boyunca Adli Tıp-Morg hizmeti veren bina. Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Eski fotoğraflarda 1923'ten sonra uzun yıllar Adli Tıp-Morg binası olarak kullanılan "Soğukçeşme Askerî Rüştîyesi". Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Sanasaryan Han

Sirkeci, Bahçekapı'da bulunan İstanbul'un tarihi hanlarından Sanasaryan Han, 1895'te, tüccar Mıgırdiç Ağa Sanasaryan tarafından Mimar Hovsep Aznavur'a yaptırılmıştır. Yapıldığında "Sanasaryan Han" ismiyle anılan binanın, geliri Ermeni çocuklarının eğitimi için kullanılmak üzere Türkiye Ermenileri Patrikhanesi'ne bağışlanmıştır.

Biri bodrum olmak üzere altı katlı, ortası taş avlulu neo-klasik tarzda kâgir bir bina olan Sanasaryan Han, Mütareke döneminde İngiliz İşgal Kuvvetleri tarafından karargâh ve 1937 yılından itibaren de uzun süre İstanbul Emniyet Müdürlüğü olarak kullanılır. 1915'te Osmanlı Devleti tarafından el konulan Sanasaryan Han, 1928 yılından bu yana Ermeni Patrikhanesi ile devlet kurumları arasında açılan davalar ile gündeme gelmiştir.

Emniyet Müdürlüğü olarak hizmet verdiği dönemde "işkence" ve "tabutluk" olarak anılan hücreleriyle Sanasaryan Han'ın ismi sıkça duyuldu. 1944'te aralarında Alpaslan Türkeş, Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan, Nihal Atsız gibi isimlerin bulunduğu "1944 Türkçülük-Turancılık Davası" sanıkları, dik bir tabuta benzediği için "tabutluk" adı verilen eni 60 cm, derinliği 40 cm ve yüksekliği ise 1,80 metre olan bodrumdaki hücrelerde işkence gördüler.

1990'ların sonunda Sanasaryan Han
SALT Araştırma,
Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi

1951'de Türkiye Komünist Partisi (TKP)'ne yönelik "1951 Tevkifatı" sırasında aralarında Enver Gökçe, Mübeccel Kıray, Arif Damar, Ruhi Su, Sıdika Umut (Su), Behice Boran, Şükran Kurda-kul, Vedat Türkali, Ahmet Arif ve Sadun Aren'in de bulunduğu yüzden fazla kişi Sanasaryan Han'da bulunan "Kısm-ı Siyasi" ya da "Komünist Masası" denilen şube tarafından aylar hatta yıllar boyunca işkence ile sorgulandılar.

Sanasaryan Han'da "sorgulananların" listesine Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Hasan İzzettin Dinamo, Ece Ayhan, Nuri İyem, İlhan Selçuk'un yanı sıra 68 Kuşağı'ndan Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin'in de aralarında bulunduğu isimler eklenir. 12 Mart 1971 Muhtırası'nda çok sayıda devrimci burada işkence gördüğü gibi 78 Kuşağı da 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar ve sonrasında binayı çokça ziyaret edenler arasındaydı. Sanasaryan Han, darbeden hemen sonra eşcinsel, travesti ve transseksüellere karşı başlatılan "operasyon-ların" merkezi olarak da kayıtlara geçti.

Ünlü "2. Şube"nin de bulunduğu Sanasaryan Han, İstanbul Emniyet Müdürlüğü taşındıktan sonra bir ara Sirkeci Adliyesi olarak kullanıldı. Son olarak otel olmak üzere restore edilen han, müze olarak kullanılmak yerine tıpkı Sultanahmet Cezaevi gibi bugün bir otele dönüştürülmekte.

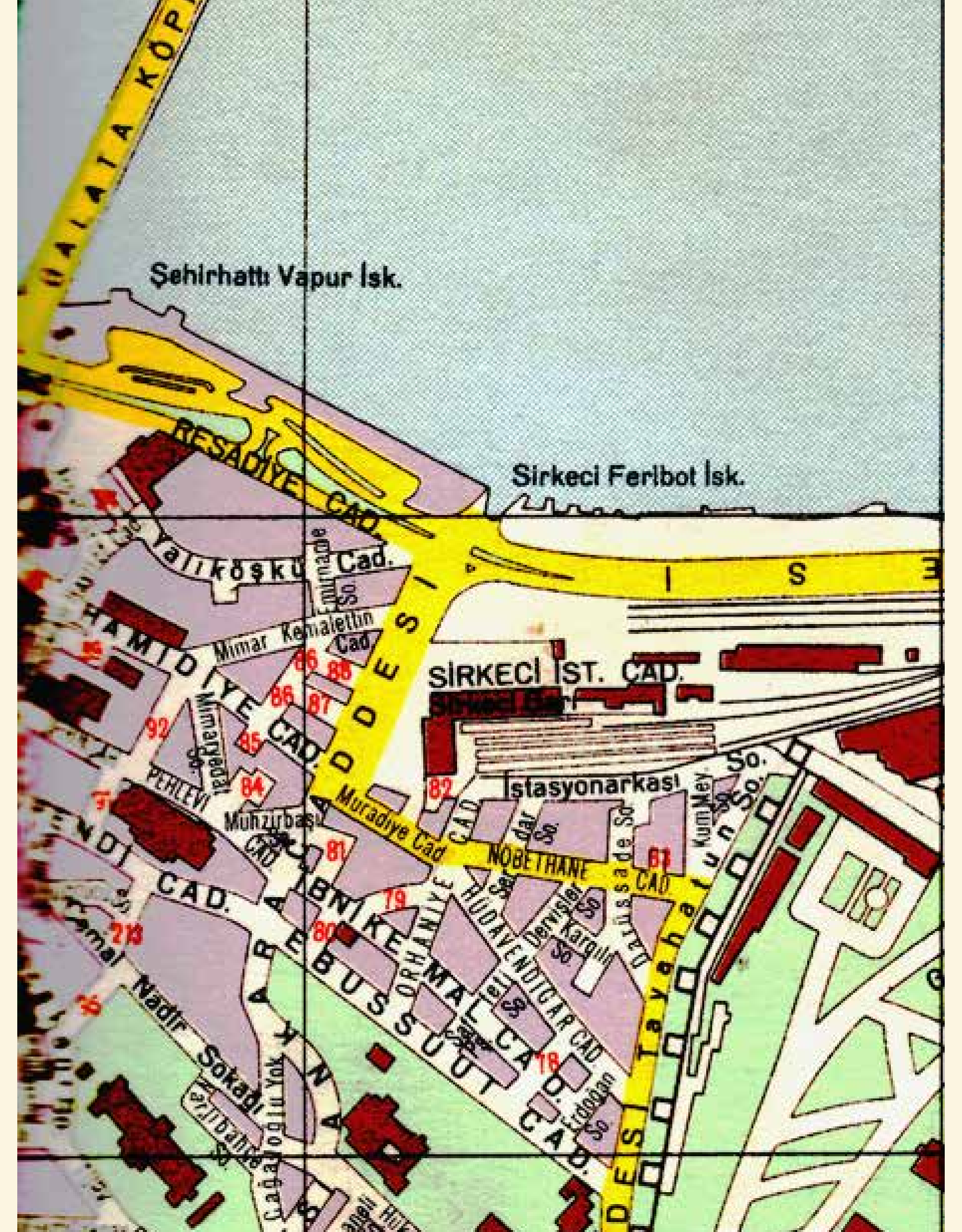
Bir zamanlar işkence merkezi olarak ün-
lenen Sanasaryan Han, tıpkı Sultanahmet
Cezaevi gibi otel olarak restore edilmekte,
2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Sirkeci Arabalı Vapur İskelesi

1961'den beri Sirkeci-Harem arasında çalışan arabalı vapurların kalktığı Sirkeci'deki iskele, anti-faşist mücadelede öldürülen devrimcilerin toprağa verilmek üzere memleketlerine uğurlandığı bir iskele olarak özellikle 78 Kuşağı'nın hafızalarında unutamadıkları bir mekân olarak yer etmiştir.

Yenilenen rıhtımıyla Sirkeci Vapur İskelesi, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Taksim'den Tünel'e Bellek Mekanları

Taksim Meydanı

Taksim Cumhuriyet Anıtı

İstanbul Spor ve Sergi Sarayı

Sinematek Derneği

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)

İstiklal Caddesi

İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD)

Küçük Sahne

Çiçek Pasajı

Galatasaray Lisesi/Meydanı

Baro Han

Dostlar Tiyatrosu

Tepebaşı Deneme Sahnesi

Emek Sineması

Taksim Meydanı

Taksim Meydanı, Beyoğlu'na açılan bir kapı olduğu kadar İstanbul'un birçok semtini birbirine bağlayan yolların da merkezinde bulunmaktadır. Taksim Meydanı'nın tarihi, meydana ismini veren Taksim Maksemi'ne kadar uzanmaktadır. Beyoğlu bölgesinde suların taksim edildiği bina olan Taksim Maksemi 1731'de hizmete girmiştir. Meydana inşa edilen ikinci büyük yapı, 1806'da açılan "Topçu Kışlası" olmuş, 1921'de boşaltılan kışlanın avlusu futbol sahasına dönüştürülmüştür. 1939'da yıkılan kışlanın yerine 1940'ta Taksim Gezisi inşa edilmiştir. Meydana bakan bir başka yapı ise 1880'de inşa edilen Aya Tirada Rum Ortodoks Kilisesi'dir.

Cumhuriyet döneminde 1928'de açılan Taksim Cumhuriyet Anıtı, İstanbul'un simge yapılarından biri olur. Meydanın Ayazpaşa tarafındaki binalar 1946'da yıkılır ve "İstanbul Kültür Sarayı"nın inşasına başlanır. Bina 1969'da tamamlanarak "Opera Binası" ismiyle açılır ancak 1970'te çıkan büyük yangında yok olur. Yeniden inşa edilen ve 1972'de "Atatürk Kültür Merkezi" ismiyle açılan bina, 2008'de kapatılarak 2018'de yıkılır. Atatürk Kültür Merkezi'nin yeni binasının inşası tamamlanarak 29 Ekim 2021 tarihinde açılışı yapılır.

1940'lı yıllardan bir kartpostalda
Taksim Meydanı.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Taksim Meydanı'na bakan en yüksek yapı olan The Marmara Taksim Oteli, 1975 yılında Intercontinental ismiyle açılmıştır. İsmi önce Etap Oteli, daha sonra da The Marmara Taksim Oteli olan bina 2016 yılında yenilenmiştir. Meydana yapılan son bina ise 1968'den beri yapımı için uğraşılan Taksim Cami'dir. Caminin yapımına 2017'de başlanmış, 2021'de de açılmıştır.

Törenlerin ve resmî ziyaretlerin ilk adresi olan Taksim Meydanı, siyasi partilerin ve çeşitli kuruluşların miting ve yürüyüşlerine, 1 Mayıs törenlerine ev sahipliği yapmıştır. Rum vatandaşlara karşı saldırıların yapıldığı 6-7 Eylül 1955 Pogromu'nun başladığı yer olan Taksim Meydanı, 16 Şubat 1969'da tarihe "Kanlı Pazar" olarak geçen olaya sahne olur. Gericiler, meydanda ABD'nin 6. Filosu'nu protesto eden devrimci öğrencilere polis desteğiyle saldırırlar. Olay sırasında Turgut Aytaç ve Duran Erdoğan isimli iki işçi yaşamını yitirirken, iki yüz kişi de yaralanır.

16 Şubat 1969'da Taksim Meydanı, "Kanlı Pazar" olayı. Feza Kürkçüoğlu Arşivi

1969'daki "Kanlı Pazar" unutulmadan bir başka kanlı pazar daha yaşanır. 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydanı'nda yapılan en büyük miting ve sonrasında yaşananlar "1 Mayıs 1977 Katliamı" olarak tarihe geçer. 1976 yılında ilk kez Taksim Meydanı'nda kutlanan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) tarafından düzenlenen 1 Mayıs mitingine yüz elli bin kişi katılır. Ertesi yıl, DİSK'in düzenlediği 1 Mayıs 1977 kutlamalarına bu kez beş yüz bin kişi katılacaktır. Taksim'e doğru Beşiktaş ve Sarıyer'den iki koldan yürünür. Alan tamamen dolmuştur, saat 18.45 sıralarında DİSK Başkanı Kemal Türkler konuşmaya başlar. Saat 19.00'a doğru Türkler konuşmasını tam bitirecekken, Tarlabası yönünden önce bir el, ardından da iki el silah sesi duyulur. Ardından Sular İdaresi'nin duvarının üstünden, o zaman adı Intercontinental Oteli olan otelin üst katlarından alanı tarayan silahlara, alanı makinelî tüfekler ile tarayan iki de araba eklenir. Basıncı su, ses ve sis bombası atan panzerler paniği daha da artırır. Meydan bir uçtan bir uca koşan insanlarla doludur. Ezilenler, yaralananlar ve ölenler yerde yatarken Taksim Meydanı boşalmıştır. Alana açılan Kazancı Yokuşu kaçmaya çalışanların hayatını kaybettiği bir yer olurken, yaralılar Taksim İlk Yardım Hastanesi ve diğer hastanelere taşınır.

Taksim Meydanı, 1 Mayıs Katliamı, 1 Mayıs 1977. Fotoğraf: Coşkun Aral

Resmî açıklama 34 ölü ve 136 yaralı olduğu şeklindedir ancak, savcılığın, emniyetin ve gazetelerin açıkladığı ölü sayıları birbirini tutmaz. DİSK, 36 kişinin hayatını kaybettiğini, yüzlerce kişinin yaralandığını açıklar. Katliamdan sonra iktidar ve iktidar yanlısı yayın organları olayın “sol içi çatışma” olduğu yalanına sarılır. 1 Mayıs 1977, yükselen toplumsal muhalefeti ve büyüyen devrimci hareketi bastırmak için kontrgerilla tarafından düzenlenen bir katliamdır. Ve bu katliam, devrimci hareketin kırılma noktalarından biri olur.

Uzun yıllar 1 Mayıs 1977’de yaşanan katliam sonucunda ölenlerin sayısı bir türlü çıkarılamamış, çelişkili sayılar kullanılmıştır. DİSK Genel Sekreter Yardımcısı Fahrettin Engin Erdoğan’ın 2016 yılında yaptığı araştırmaya göre 1 Mayıs 1977’de alanda 41 kişi hayatını kaybetmiştir: Ahmet Gözükar, Aleksandros Konteas, Ali Sidal, Ali Yeşilgül, Bayram Çıtak, Bayram Eyi, Bayram Sürücü, Diran Nigiz, Ercüment Gürkut, Garabet Akyan, Hacer İpek Saman, Hamdi Toka, Hasan Yıldırım, Hatice Altun, Hikmet Özkürkçü, Hüseyin Kırkın, Jale Yeşilnil, Kadir Balcı, Kadriye Duman, Kahraman Alsancak, Kenan Çatak, Leyla Altıparmak, Mahmut Atilla Özbelen, Mehmet Ali (Mustafa) Elmas, Mehmet Ali Genç, Mehmet Ali Kol, Meral Cebren (Özkol), Mürtezim Ortulu, Mustafa Ertan, Nazan Ünal, Nazmi Arı, Niyazi Darı, Ömer Narman, Özcan Gürkan, Ramazan Sarı, Rasim Elmas, Sibel Açıkalin, Tevfik Beysoy, Yücel Elbistanlı, Ziya Baki ve kimliği belirsiz 35 yaşında bir erkek.

Ardından meydandan kaçarken yakalanan devrimcilerin ve DİSK yöneticilerinin sanık olduğu “1 Mayıs Davası” açılır. Yıllar süren davada ne alanı kan gölüne çevirenler ne de paniği arttıranlar yargılanır. En büyük “faili belli” katliamlardan biri olan 1 Mayıs 1977’den sonra 1978’de de 1 Mayıs yüz binlerce kişinin katılımıyla Taksim Meydanı’nda kutlanır. 1979 ve 1980’de 1 Mayıs kutlamaları yasaklanır. Ancak İstanbul’un çeşitli semtlerinde korsan gösteriler düzenlenir.

Gezi Direnişi, 2013
Fotoğraf: Mehmet Kaçmaz (NarPhotos)

Hilton’dan Taksim Gezi’yi de içine alan arazide bulunan Surp Agop Ermeni Mezarlığı’nın tarihi 1560’a dek uzanır. Mezarlığın bir kısmı yol çalışmaları nedeniyle 1912’de istimlak edilir. İstanbul Belediyesi, 1939’da açtığı davayı kazanarak, yıkımlara başlar ve Gezi’den Harbiye’ye binalar yükselir. Cumhuriyet’ten bu yana sayısız kereler düzenlenen meydan, Adnan Menderes ve Bedrettin Dalan’ın yıkımlarından da geçerek günümüze kadar gelir.

Taksim Meydanı ile ilgili hafızalarımızdan silinmeyecek bir başka olay da Gezi Direnişi’dir. 27 Mayıs 2013’te Taksim Gezisi’nde, Topçu Kışlası’nı yeniden inşa etmek için bir duvarın yıkılması ve ağaçların sökülmesinin ardından başlayan gençlerin direnişi, polisin orantısız güç kullanımıyla birdenbire büyümüş, kitleselleşmiş ve protesto hareketine dönüşmüştür. Park işgal edilmiş, “Gezi Direnişi” bütün ülkeye yayılmıştır. Eylemler sırasında Mehmet Ayvalıtaş, Abdullah Cömert, Ethem Sarısülük, Ali İsmail Korkmaz, Ahmet Atakan ve Berkin Elvan hayatını kaybetmiştir. Resmi makamlara göre 2,5 milyon kişinin katıldığı protesto eylemlerine katılanlar hakkında açılan davalar hâlâ devam etmektedir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarından bu yana sayısız kereler düzenlenen, Adnan Menderes ve Bedrettin Dalan’ın yıkımlarından geçerek günümüze kadar gelen meydan, Türkiye’nin en ünlü meydanlarının başında gelmektedir. Bir başka meydan düzenleme önerisi de İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin yürüttüğü bir proje yarışmasıyla 2021 yılında gündeme gelir. Ön eleminin ardından ilk üçe kalan meydan projeleri İstanbulluların oylamasına sunulur ve en çok beğenilen projenin uygulanmasına karar verilir. Ancak bu yeni düzenleme projesi de 1 Mayıs 1977 katliamı gibi toplumsal hafızada yer etmiş, kırılma noktası niteliğindeki tarihsel olayları görmezden gelmiş ve bu yöndeki eleştiri ve beklentileri dikkate almamıştır. Pek çok bileşeni ve dinamiği gözetererek kolektif bir yaklaşımla tasarlanacak bir anıt hem katliamda yaşamını kaybedenleri anmak hem de mekân ve hafıza ilişkisi açısından meydanın tarihsel geçmişini bugüne taşımak açısından önemli bir fırsat olarak hâlâ yapılacağı günü bekliyor.

Yeni düzenlemesiyle Taksim Meydanı ve yeni inşa edilen Taksim Camii, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Taksim Cumhuriyet Anıtı

Taksim Meydanı'nda yer alan İstanbul'un simge yapılarından biri olan Taksim Cumhuriyet Anıtı, Genç Cumhuriyet'in batılılaşan yüzünü yansıtmaya açısından önemli yapılardan biridir. İstanbul Belediyesi tarafından Heykeltıraş Pietro Canonica'ya yaptırılan anıtın inşası iki yıldan fazla sürmüştür. Canonica ve yardımcıları Sabiha Bengütaş ile Hadi Bara tarafından inşa edilen anıtın çevre düzenlemesini Mimar Giulio Mongeri yapmıştır.

Dört cephesinde bronz heykeller bulunan anıtın Harbiye yönünde "Millî Mücadele", Galatasaray yönünde ise "Cumhuriyet Türkiye" canlandırılır. İstanbulluların bağışlarıyla inşa edilen anıt, 9 Ağustos 1928'de 30 bin kişinin katıldığı bir törenle Meclis Başkanı Kazım Özalp tarafından açılır. Anıtın Taksim'e dikilmesiyle burada büyük bir meydan ve çevre düzenlemesi yapılır. Mimar Henri Prost'un projesi çerçevesinde Taksim Topçu Kışlası yıkılarak, Taksim Gezisi hizmete girer.

Önünde en çok fotoğraf çekilen bu simge anıt, açılışından itibaren resmî ve gayri resmî törenlerin ve bayramların da uğrak mekânı olur. Gayrimüslimlere karşı saldırıların yapıldığı, İstanbul'un baştanbaşa yakılıp yıkıldığı 6-7 Eylül Pogromu'nun başladığı yer olan anıt, 1960'larda devrimci öğrencilerin ant içtiği, 1 Mayıs 1977'de ise etrafına yerleşen devrimcilerin hayatını kaybettiği yer olarak hafızalara yerleşir.

Taksim Cumhuriyet Anıtı inşa halinde.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İstanbul'un simge yapılarından biri olan Taksim Cumhuriyet Anıtı, yenilendikten sonra, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Açıldığından bu yana resmi törenlerin yapıldığı Taksim Cumhuriyet Anıtı.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İstanbul Spor ve Sergi Sarayı

Harbiye’de bulunan İstanbul Spor ve Sergi Sarayı, 1949 yılında Avrupa Güreş Şampiyonası ile hizmete açılmış, aynı yıl İstanbul Uluslararası Ticaret ve Sanayi Fuarı bu binada düzenlenmiştir. Sonraki yıllarda, büyük salonda basketbol, voleybol, hentbol, güreş, boks gibi salon sporlarını kapsayan yarışmalar ile dans ve sirk gösterileri yapılmıştır. Uzun yıllar İstanbul'un tek kapalı spor ve sergi salonu olan İstanbul Spor ve Sergi Sarayı, devrimci derneklerin 1975-1980 yılları arasında düzenlediği konser ve şenliklere de ev sahipliği yapmıştır.

1988’de İstanbul Lütfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı ismini alan bina, 1996’da uluslararası bir kongre merkezine dönüştürülerek İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı ismiyle bugün de hizmet vermeye devam etmektedir.

İstanbul Lütfi Kırdar Spor ve Sergi Sarayı,
2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

1949 yılında açılan Spor ve Sergi Sarayı.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

1950’lerin başında Spor ve Sergi Sarayı
ve Açık Hava Tiyatrosu.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Sinematek Derneği

Sinematek Derneği, 1965'te Onat Kutlar'ın öncülüğünde kurulmuştur. Sinematek, önce İstiklal Caddesi Mis Sokak'ta, Şişli Kervan Sineması'nda ve 1970'ten sonra da Sıraselviler'deki Sinematek salonunda düzenlediği film gösterileri, açık oturumlar ve sergiler ile bilinmektedir. Klasik filmlerin yanı sıra yeni Türk filmlerinin gösteriminin yapıldığı Sinematek, düzenlediği "Çehov Uyarlamaları", "Fransız Yeni Dalga Akımı", "İtalyan Yeni Gerçekçiliği" gibi toplu gösterimlerde de bulunmuştur. 1966-1970 yılları arasında Yeni Sinema ile 1970-1972 yılları arasında da Film 70, Film 71 ve Film 72 aylık dergilerini çıkaran Sinematek, sinema kitapları da yayınlamıştır.

Devrimci gençliği dönemin Amerikan sineması dışındaki sinema ile tanıştıran Sinematek, 1975-1980 yılları arasında toplu film gösterileri düzenler. Avrupa ve sosyalist ülkelerin filmleri, özellikle Sovyet, Macar ve Çek sinemasının filmleri ilgiyle izlenir. 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra diğer dernekler gibi Sinematek de kapatılır.

Sinematek Derneği'nin 1970 ile 1980 arasında hizmet verdiği bina (ortadaki binanın bodrum katı), 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

SİNEMATEK MAYIS 1974 PROGRAMI

1 Çarşamba	16.30—19.00	Potemkin Zırhlısı / Bronenosetz Potiomkin / Sergey M. Eisenstein
2 Perşembe	16.30—19.00	Uç Kuruluşluk Opera / Dreigroschenoper / G. W. Pabst
3 Cuma	16.30—19.00	Gorki'nin Çocukluğu / Dietstvo Gorkogo / Mark Donskoi
4 Cumartesi	16.30—19.00	Gorki'nin Çocukluğu / Dietstvo Gorkogo / Mark Donskoi
7 Salı	16.30—19.00	Sarsılmaz Kuvvet / Nihat Usay
8 Çarşamba	16.30—19.00	Sarsılmaz Kuvvet / Nihat Usay
9 Perşembe	16.30—18.00	Kısa Filimler I — Canlandırma Sineması (Tonguç, Tan, Okkoş, İlhan, Cemal Erez, Sezer Tansuğ)
10 Cuma	16.30—18.00	Kısa Filimler II — Profesyonel Sinemacılar (Fuat Uzkınay, Hazım, Kemal İnci, Mengü Yeğin)
11 Cumartesi	16.30—18.00	Kısa Filimler III — Genç Sinema (Mutlu Parkan, Muammer Özer, Ahmet Soner)
14 Salı	16.30—18.00	Kısa Filimler IV — İstanbul Üniversitesi Filmcilik Merkezi (İpşiroğlu, Eyüpoğlu, Albek)
15 Çarşamba	16.30—18.00	Kısa Filimler V — T.R.T. Ödülleri Kazanan Filmler ve Öğretici Filimler Merkezi Filimleri
16 Perşembe	16.30—19.00	Kumarca / Hostler / Robert Rossen
17 Cuma	16.30—18.00	Kısa Filimler VI — Hisar Yarışmaları Filimleri

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), ülkemizin ilk teknik üniversitesi olup tarihi, 1773'e, "Mühendishane-i Bahr-i Hümayun"a kadar uzanmaktadır. 1928'de "Yüksek Mühendis Mektebi" adını alan okul, Gümüşsuyu Kışlası'nın yanı sıra Taşkışla ve Maçka Silahhanesi'ni de kullanmıştır. 1944'te İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) olarak yeniden yapılandırılmıştır.

İTÜ Gümüşsuyu, 68 Kuşağı'nın örgütlü olduğu okulların başında gelir. Devrimci öğrenci hareketinin ABD'nin 6. Filosu'na karşı sürdürdüğü eylemler 1968'den itibaren sürerken, 1969'da yurt binasına yapılan polis baskınında Vedat Demircioğlu isimli öğrenci öldürülür ve yurt kapatılır.

1975-1985 yılları arasında İTÜ Gümüşsuyu, devrimci öğrencilerin çoğunlukta olduğu, akademik-demokratik haklar için mücadelenin verildiği bir okul olarak öne çıkar. Sürdürülen anti-faşist mücadelede gerek okul gerekse de Taksim semti için İTÜ önemli bir mevzi olmuştur.

İstanbul Teknik Üniversitesi
Taşkışla binası, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

1975'te öğrencilerin kurduğu İTÜ-DER, İTÜ öğrencilerinin örgütlenmesinde önemli rol oynarken bir yandan da Taksim bölgesinde faaliyet sürdürür. İTÜ Gümüşsuyu, İTÜ Taşkışla ve İTÜ Maçka binalarında öğrenim gören öğrencilerin bazı dersleri ortak olduğundan öğrenciler, saldıran ülkücülere birlikte karşı koyarlar.

1977 yılında Gümüşsuyu'nda bulunan İTÜ Spor Kulübü'nün yönetimine gelen devrimci öğrenciler, spor karşılaşmalarının yanı sıra kültür-sanat faaliyetleri de sürdürürler. Düzenledikleri "Üniversiteler Arası Folklor Şenliği" ve "İTÜ Şenliği" büyük ilgi görür. Öğrencilerin 1978'den itibaren yurt istekleri için yaptıkları eylemler sonunda 1969'da kapanan İTÜ Yurdu, Maçka binasında açılır.

1944'te İstanbul Teknik Üniversitesi
Gümüşsuyu binası olan
Gümüşsuyu Kışlası, 1900'lerin başında
çekilen bir fotoğrafta.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İTÜ Maçka işgali, 1975.
Fotoğraf: Coşkun Aral

İstiklal Caddesi

Taksim Meydanı ile Tünel Meydanı'nı birbirine bağlayan İstiklal Caddesi, İstanbul'un en ünlü caddelerinden biridir. Bizans döneminde bağlık ve bahçelik olan bölgeye yerleşim II. Bayezid döneminde, 1491'de kurulan Mevlevi Tekkesi, sonradan Galatasaray Lisesi olacak olan Acemioğlanlar Kışlası'nın inşasıyla başlar. Cumhuriyet öncesi "Büyük Cadde" anlamına gelen "Cadde-i Kebir" ismini taşıyan cadde, "Grand Rue de Pera" diye de anılır.

19. yüzyılın ikinci yarısında bugünkü halini alan cadde, sadece Pera'nın değil İstanbul'un da "modern yüzü" olur. 1870 Beyoğlu Yangını'ndan sonra inşa edilen, altı dükkân olan apartmanlar ve pasajlar yeni caddenin bel kemiğini oluşturur. Zaman içinde iki tarafında yükselen apartmanları, pasajları, elçilik binaları, ibadethaneleri, okulları, otelleri, modayı günü gününe takip eden mağazaları, tiyatroları, sinemaları, kahveleri, restoranları ve meyhaneleriyle İstiklal Caddesi, yüz yılı aşkın bir süredir günün hemen her saatinde yaşayan bir cadde olur.

Eski bir kartpostalda "Grand Rue de Pera".
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

1950'lerden başlayarak her görüşten insanın siyasi yürüyüşler ve gösteriler için toplandığı İstiklal Caddesi, yakın tarihimizin en büyük utanç sayfalarından birine tanık olur. Kıbrıs'ta çıkan olaylar bahane edilerek tertiplenen 6-7 Eylül 1955 Pogromu, Taksim Meydanı'nda toplanan insan yığınlarının İstiklal Caddesi üzerinde bulunan Rum vatandaşlara ait işyeri, ev, okul ve kiliselere düzenledikleri saldırılarla sürer. Yanan, yakılan ve yağmalanan caddenin sonra olaylar o gece İstanbul'un çeşitli semtlerinde yangın, linç, tecavüz ve hatta mezarlıkların tahribiyle devam eder.

İstanbul'un en ünlü caddelerinden biri
olan İstiklal Caddesi, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Gayrimüslimlerin İstiklal Caddesi'nden çekilmeleri sonucu caddenin çöküşü başlayacak, 1970'lerde iç göçle birlikte caddenin yüzü de değişecektir. Ara sokaklarda pavyonlar, caddede isimleri Orman, Bacanak olan birahaneler açılır. Sinema denilince ilk akla gelen caddedeki sinemalarda artık erotik hatta porno filmler oynatılmaktadır. 1980 ile 1990'lar arası "kimliksiz" bir caddeye dönüşen cadde, 1990'lardan sonra kitapçıların, kültür merkezlerinin, tiyatroların, kafe ve barların açılmasıyla birlikte eski çok kültürlü, çok inançlı ve çok renkli hayatına geri döner. 2000'li yıllardan itibaren de tarihi binaların, hanların, pasajların "yenilenmesi" sırasında caddenin eski mağazaları yerine büyük markalara ait mağazalar açılır. Sinema ve tiyatrolar birer birer tarih olurken, kafe, bar ve meyhanelere getirilen kısıtlamalarla İstiklal Caddesi eski yüzünü yitirir.

1960'lı yıllardan başlayarak 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar, 1990'lı yılların başından da günümüze kadar devrimci öğrencilerin buluştukları kahvehaneler, kafeler, dernekler, vakıflar, parti lokalleri birbiri ardına kapanır. 1975'ten sonra yıllar boyunca gösteri, miting, korsan miting gibi eylemlere sahne olan İstiklal Caddesi'nde 1990'larda feminist hareketin basın açıklamaları, yürüyüş ve eylemleri yapılır. Daha sonraki yıllarda da kadınların, LGBTİQ+ hareketinin düzenlediği eylemler ile "8 Mart Dünya Kadınlar Günü" yürüyüşlerine ev sahipliği yapmaya devam etmektedir.

İstiklal Caddesi, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

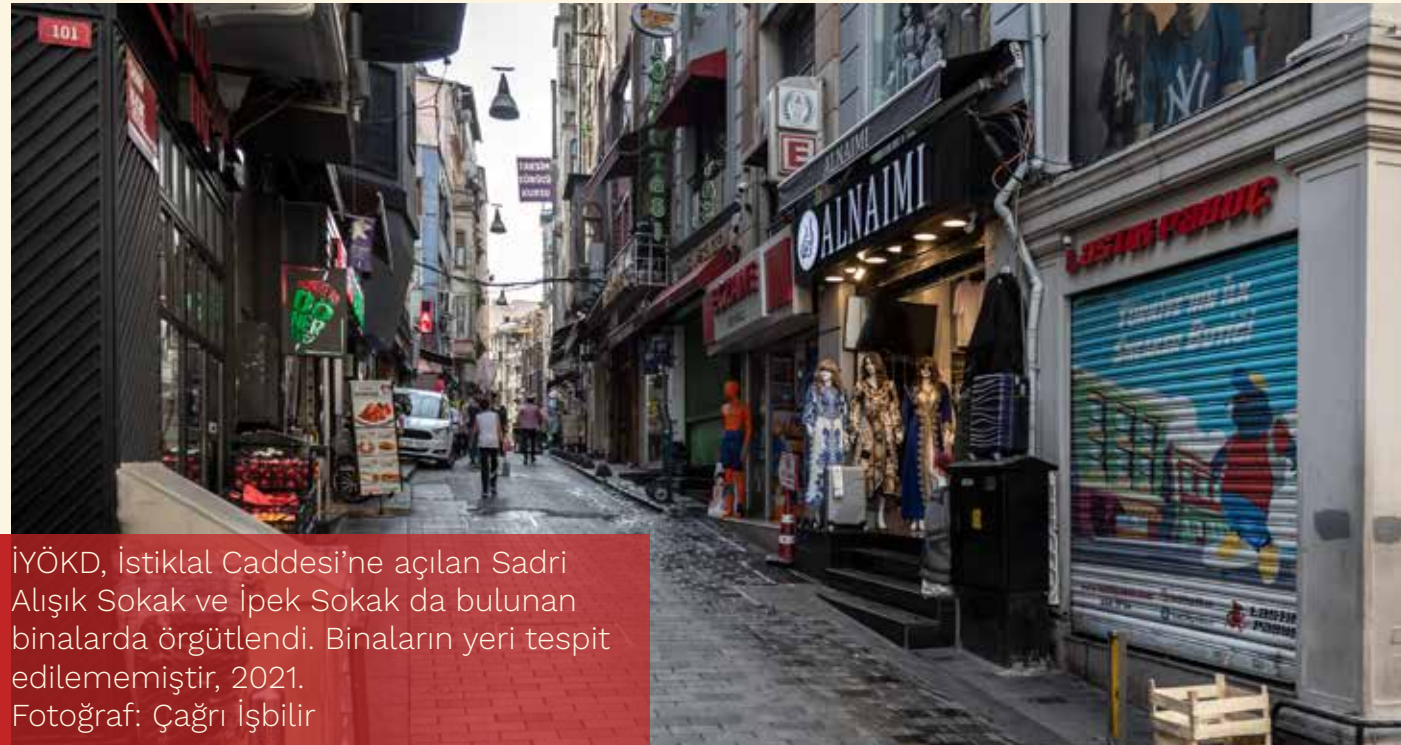
Feminist Gece Yürüyüşü, 2017
Fotoğraf: Çiğdem Üçüncü (NarPhotos)

İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD)

12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra kurulan ilk devrimci gençlik örgütü İYÖKD olmuştur. 1973'te kurulan İYÖKD, ilk kampanyasını "1974 Affı" olarak bilinen genel politik af isteğiyle yapar. Bunu "NATO'ya Hayır" kampanyası izler. Bu kampanyalarla öğrenci gençliğin örgütlenmesinde önemli adımlar atan İYÖKD, 1975'te İstanbul'daki üniversitelerde çok sayıda öğrenciye ulaşmıştır.

18 Aralık 1974'te İYÖKD yöneticisi Şahin Aydın, 23 Ocak 1975'te Kerim Yaman ve 1 Aralık 1975'te Cezmi Yılmaz ile Halit Pelitözü isimli öğrencilerin cenazeleri İstanbul'daki devrimci öğrencilerin yoğun katılımıyla kaldırılırken, yürüyüş, boykot ve işgal eylemleri düzenlenir. Merkezi Aksaray'da olan İYÖKD, Taksim'de Ahu Dudu Sokak (Şimdi Sadri Alışık Sokak) ve İpek Sokak'taki binalarda örgütlenir.

1976 yazında Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) tarafından kapatılan İYÖKD yerine İstanbul Yüksek Öğrenim Derneği (İYÖD) kurulur. İYÖD, o yıllardan başlayarak kapatıldığı 1977'ye kadar gençliğin anti-faşist mücadelesinin merkezi olur.

İYÖKD, İstiklal Caddesi'ne açılan Sadri Alışık Sokak ve İpek Sokak da bulunan binalarda örgütlendi. Binaların yeri tespit edilememiştir, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

İYÖKD'ün bulunduğu eski ismi Ahu Dudu Sokak olan Sadri Alışık Sokak, 1987. SALT Araştırma, IFEA Arşivi

Küçük Sahne

Küçük Sahne, İstiklal Caddesi üzerinde yer alan Atlas Pasajı'nın üst katında kurulmuştur. 1870 Beyoğlu Yangını'ndan sonra inşa edilen Hagop Köçeoğlu Konağı, 1940'ta satılmış ve bina 1948'de alt katı pasaj olarak yenilendikten sonra açılmıştır. Pasaj içine yapılan Atlas Sineması kısa zamanda İstanbul'un en büyük ve en ünlü sineması olmuştur.

1951'de binanın birinci katında Muhsin Ertuğrul tarafından kurulan Küçük Sahne Topluluğu, yeni inşa edilen 295 koltuklu salonda perdelerini açar. 1957'ye dek Küçük Sahne Topluluğu tarafından kullanılan salon, daha sonra çok sayıda tiyatro topluluğuna ev sahipliği yapar.

1957'den sonra sırasıyla Dormen Tiyatrosu, Mücap Ofluoğlu Tiyatrosu, Ulvi Uraz Tiyatrosu, Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu, Ayfer Feray Tiyatrosu, Dostlar Tiyatrosu, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu, Aydemir Akbaş Tiyatrosu, Ferhan Şensoy ve Ortaoyuncular, Nokta Tiyatrosu, Salih Kalyon Tiyatrosu, Bizim Tiyatro, Sadri Alışık Tiyatrosu bu Küçük Sahne'yi kullanır.

Küçük Sahne'de uzun yıllar oyun sahneleyen Ortaoyuncular'ın, Ferhan Şensoy'un yazıp yönetip ve de oynadığı İran Molla Devrimi'ni konu alan "Şahları da Vururlar" isimli oyunu 1980'de bu sahnede oynanmaya başlamış ve 12 Eylül 1980 Darbesi ve sonrasında da oynamaya devam etmiştir. Küçük Sahne'nin sonu da İstiklal Caddesi'ndeki diğer sinema ve tiyatrolar gibi olur ve 2018'de kapanır.

Küçük Sahne de İstiklal Caddesi'ndeki diğer tiyatrolar gibi devrimci gençliğin sanatsal ve kültürel birikimine katkısı olan mekânlardan biridir.

Yeni restore edilen Atlas Pasajı'nın birinci katında bulunan Küçük Sahne, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

1970'li yıllarda Atlas Pasajı
SALT Araştırma,
Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi

Çiçek Pasajı

İstiklal Caddesi'nin en ünlü pasajlarından biri olan Çiçek Pasajı, 1876'da banker Hristaki Zografos tarafından Mimar Kleanthis Zannos'a yaptırılmıştır. "Cite de Pera", pasaj bölümünde 24 dükkân ve 18 daireli üç apartmandan oluşan bir bina olarak açılır.

1908'de mülkiyeti Sadrazam Küçük Said Paşa'ya geçen bina, Mütareke yıllarında pasajda açılan birçok çiçekçi dükkânı ile birlikte "Çiçek Pasajı" olarak anılmaya başlar. 1928'de Degüstasyon lokantasının açılmasıyla yeni lokanta ve meyhaneler de pasaja yerleşir. 1940'lardan itibaren meyhane ve birahaneleri ile ünlenen, sanatçıların mesken tuttuğu Çiçek Pasajı'nın çiçekçileri zaman içinde yan sokaklara taşınırlar. 1970'lere kadar ününü koruyan pasaj, 10 Mayıs 1978 gecesi aniden çöker.

Uzun yıllar harap bir yapı olan Çiçek Pasajı, 1988'de tekrar hizmete açılır. 2005'te yeniden restore edilen Çiçek Pasajı artık mütevazı meyhanelerin olduğu ayakta bir bira içip sohbet edilen eski pasaj değildir. Pasaj, eski günlerindeki gibi olmasa da meyhaneleriyle özdeşleşmiş tarihi bir yapı olarak hizmet vermeye devam etmekte.

1876'dan bu yana hizmet veren
Çiçek Pasajı, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

1920'lerde Çiçek Pasajı
Feza Kürkçüoğlu Arşivi
İstanbul İstiklal Caddesi.

1988'den sonra yeniden açılan
Çiçek Pasajı, 2011.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Galatasaray Lisesi / Meydanı

Galatasaray Meydanı'nda yer alan Galatasaray Lisesi'nin tarihi, II. Beyazıt dönemine kadar uzanmaktadır. 1481'de Osmanlı Devleti'ne yönetici yetiştirmek amacıyla "Galata Sarayı Hümayun Mektebi" ismiyle kurulan okul 1826'da kapanmış, 1838'de tıp eğitimi veren "Galata Sarayı Tıbbiye-i Şahane Okulu" ile eğitim vermeye devam etmiştir.

Galatasaray Lisesi'nin temelleri 1868'de kurulan "Mekteb-i Sultani" ile atılır. 1912'de Balkan Savaşları'nda okulun öğretmen ve öğrencileri silâh altına alınırken, Kurtuluş Savaşı'nda ise bu kez öğretmen ve öğrenciler gönüllü olarak cepheye giderler. Modern eğitimin ülkemize girişinde ve yaygınlaşmasında öncülük yapan ve Cumhuriyet ile birlikte "Galatasaray Lisesi" ismini alan okulda Fransızca ve Türkçe eğitim verilir. Yatılı, ilk, orta ve lise bölümleri bulunan okula 1965'te kız öğrenciler de alınır. 1992'de Galatasaray Eğitim ve Öğretim Kurumu, 1994'te Galatasaray Üniversitesi Galatasaray Lisesi adıyla eğitime devam eder.

Galatasaray Lisesi, eğitim tarihimizin yanı sıra spor tarihimizin de kilometre taşlarından biridir. Galatasaray Spor Kulübü, 1905 yılında Galatasaray Lisesi öğrencisi Ali Sami Yen ve arkadaşları tarafından kurulmuştur.

1976-1980 yılları arasında Galatasaray Lisesi, liseli devrimci gençlik hareketinin yükseldiği liselerden biri olarak öne çıkar.

İstanbul'un en eski liselerinden biri olan Galatasaray Lisesi, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

1995'ten beri Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın toplandıkları Galatasaray Meydanı, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Plaza de Mayo Mothers destek için Galatasaray Meydanı'nda, 1995.
Ali Öz Arşivi

27 Mayıs 1995'te İHD üyeleri, kayıp yakınları ve “Arkadaşıma Dokunma İnisiyatifi”nin bir araya gelmesiyle her cumartesi günü Galatasaray Meydanı'nda oturma eylemi yapan ve Cumartesi Anneleri/İnsanları olarak anılan topluluk farklı zaman dilimlerinde devletin güvenlik güçlerince gözaltında zorla kaybedilen insanların yakınlarından oluşmaktadır. 12 Eylül 1980 Darbesi sürecinde gözaltında zorla kaybedilenlerin aileleri de Cumartesi Anneleri/İnsanları arasındadır. 1995'ten 2018'e kadar, kaybedilen evlatlarının, annelerinin, babalarının, kardeşlerinin, eşlerinin ve arkadaşlarının akıbetinin açıklanmasını, bu insanlığa karşı suçun fail ve sorumlularının cezalandırılmasını isteyen Cumartesi Anneleri/İnsanları yasaklamalara, saldırılara ve gözaltılara rağmen “sessiz eylemleri”ne Galatasaray Meydanı'nda devam etti. 25 Ağustos 2018'de Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın 700. hafta buluşmasına polis bir kez daha saldırdı, tıpkı 800. hafta buluşmasında olduğu gibi. O tarihten bu yana polis ablukasında olan meydan kayıp yakınlarına ve hak savunucularına kapalı. Cumartesi Anneleri/İnsanları meydanlarına kavuşana kadar her platformda eylemlerine yılmadan devam ediyorlar.

1900'lü yılların başında
Mekteb-i Sultanî binası.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

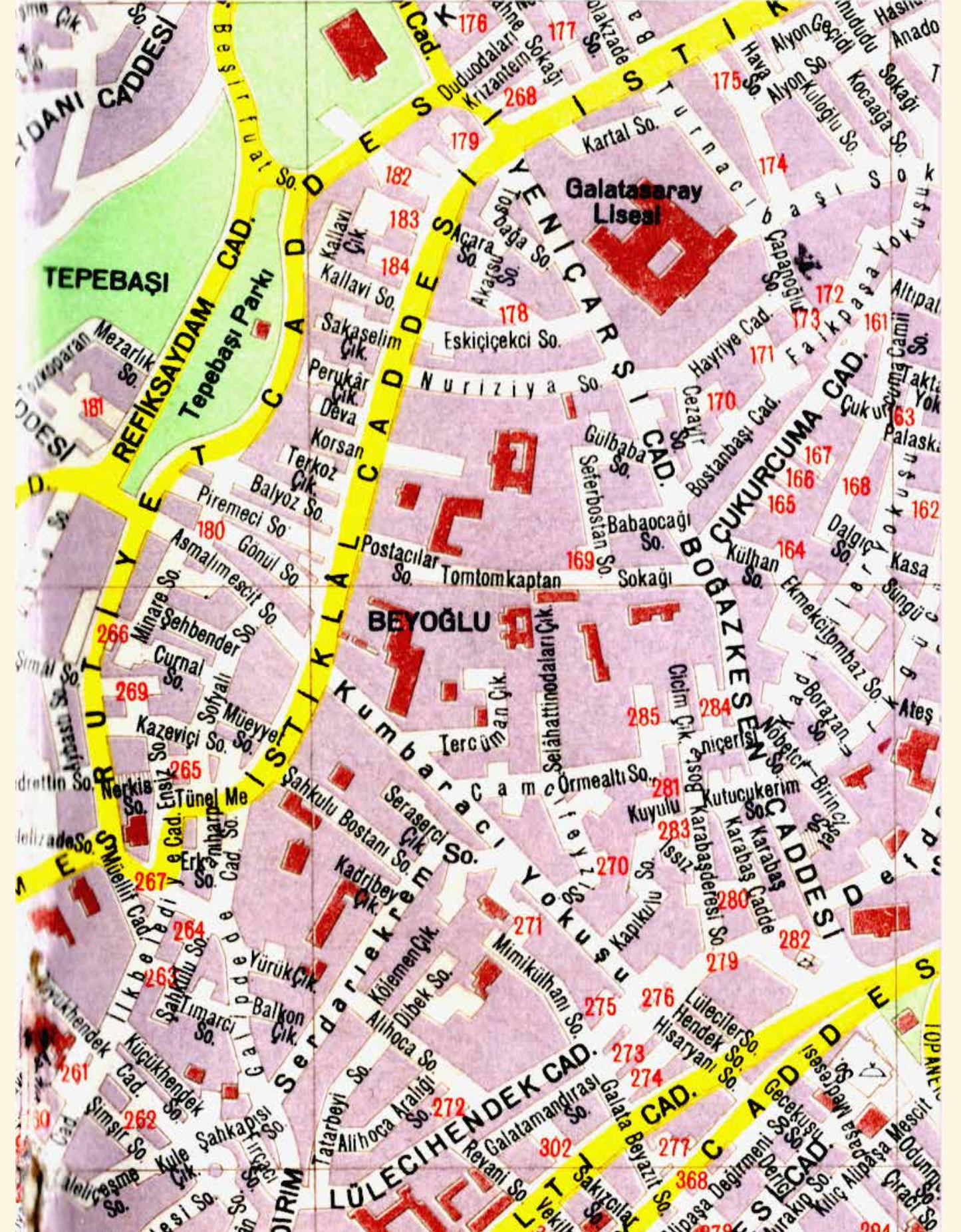
1995'ten beri Galatasaray Meydanı'nda
toplanan Cumartesi Anneleri/İnsanları,
akrabalarının fotoğrafları ile.
Ali Öz Arşivi

Baro Han

İstiklal caddesi üzerinde 1960'lı yıllarda yapılan Baro Han, İstanbul Barosu Genel Merkez binası olarak kullanılmaya başlamıştır. 2017 yılında yeniden inşa edilen Baro Han, bugün İstanbul Barosu olarak hizmet vermektedir. 12 Mart 1971 ile 12 Eylül 1980 darbeleri arasında ve sonrasında anti-demokratik yasalara ve uygulamalara, insan hakları ihlallerine, işkence olaylarına karşı duran İstanbul Barosu'nun bulunduğu Baro Han, 1970'li yıllardan 12 Eylül 1980 Darbesi ile açılan siyasi davaların sürdüğü 1990'lara kadar devrimcilerin ve ailelerinin sık sık ziyaret ettiği bir mekân olarak hatırlanır.

İstanbul Barosu'nun bulunduğu Baro Han, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

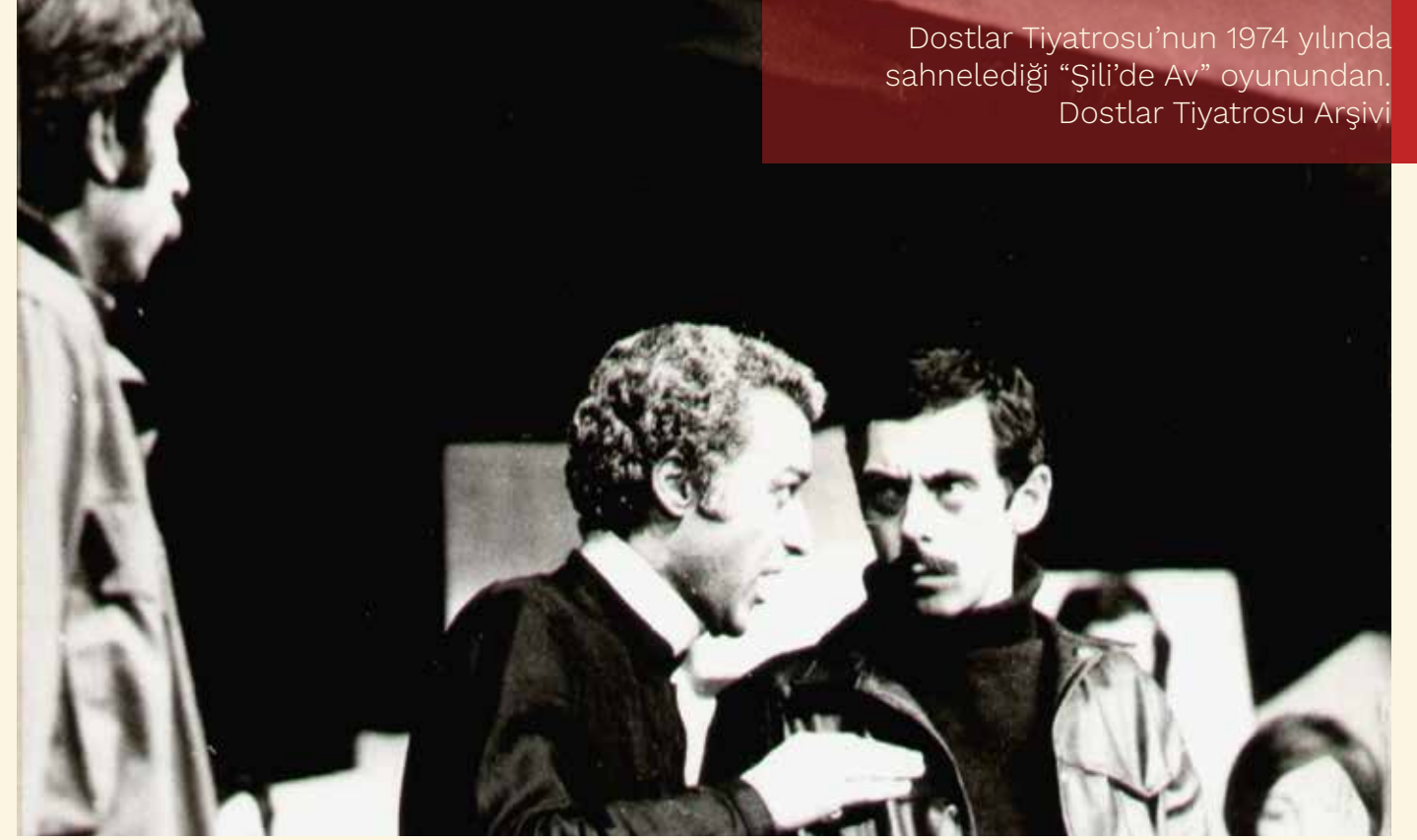
Dostlar Tiyatrosu

1969'da Genco Erkal'ın kurduğu Dostlar Tiyatrosu, 52 yıldır ilerici-toplumcu gerçekçi sanat anlayışıyla oyunlarını sahnelemeye devam etmektedir. Dostlar Tiyatrosu, çağdaş dünya tiyatrosunun ve Türk yazarların oyunlarını sahnelerken aynı zamanda bünyesinde kurulan Amatör İşçi Tiyatrosu Grubu ve Çağdaş Halk Dansları Grubu ile de kültür ve eğitim merkezi olmuştur.

Kuruluşundan bu yana Şişli-İstiklal Caddesi arasında Harbiye Yapı Endüstri Merkezi salonundan başlayarak, Küçük Sahne, Şişli Ümit Tiyatrosu, Elhamra Tiyatrosu, Baro Han ve Muammer Karaca Tiyatrosu'nda oyunlarını sahneleyen Dostlar Tiyatrosu, 2012'den bu yana çeşitli salonlarda oynamaktadır.

Dostlar Tiyatrosu, devrimcilerin büyük ilgiyle izlediği; 1969'da "Rosenbergler Ölmemeli", 1970'te "Asiye Nasıl Kurtulur" ve "Havana Duruşması", 1972'de "Abdülcanbaz", 1973'te "Şişli'de Av", 1978'de "Brecht-Kabare", 1979'da "Kafkas Tebeşir Dairesi" ve 1981'de "Ağrı Dağı Efsanesi" gibi oyunlar ile kültür sanat yaşamımızda önemli bir yer edinir.

Gençliğin siyasi bilincinin oluşmasında ve devrimci harekete katılmasında edebiyat, tiyatro ve sinema etkili olmuştur. Dostlar Tiyatrosu da İstanbul'da 1960'lardan bu yana sahneledikleri oyunlarla devrimcilerin gerek birey olarak gerekse de gruplar halinde izledikleri tiyatro gruplarının başında gelmektedir.

Dostlar Tiyatrosu'nun 1974 yılında sahnelediği "Şişli'de Av" oyunundan.
Dostlar Tiyatrosu Arşivi

Küçük Sahne'de Dostlar Tiyatrosu'nun "Asiye Nasıl Kurtulur?" oyununda Zeliha Berksoy ve Elif Türkan Çölok.
Dostlar Tiyatrosu Arşivi

Dostlar Tiyatrosu, Maksim Gorki'nin "Düşmanlar" oyununda, 1975.
Dostlar Tiyatrosu Arşivi

Tepebaşı Deneme Sahnesi

İstanbul Şehir Tiyatroları Tepebaşı Deneme Sahnesi, 1975-1983 yılları arasında hizmet vermiştir. 1971'de yanan Tepebaşı Dram Tiyatrosu'ndan geriye kalan marangozhane klasik tiyatrodan tamamen farklı 300 kişilik "serbest" bir salona dönüştürülür. Beklan Algan tarafından kurulan Deneme Sahnesi, Zeynep Oral'ın "Adsız Oyun" adlı eseri ile açılmıştır.

Bertolt Brecht'in "Cesaret Ana ve Çocukları", Peter Weiss'in "Marat-Sade" ve "Salozun Mavalı", Shakespeare'in "Bahar Noktası" gibi oyunların oynandığı Tepebaşı Deneme Sahnesi'nin ismi 12 Eylül 1980 Darbesi sonrası sakıncalı bulunarak 1981'de Tepebaşı Sahnesi olarak değiştirilir ve 1983'te kapatılır. 1984'te tamamen yıkılarak yerine TRT binası ve otopark yapılır.

1975-1980 yılları arasında Ankara Sanat Tiyatrosu (AST) ve Dostlar Tiyatrosu gibi özel tiyatroların yanı sıra İstanbul Şehir Tiyatroları da devrimcilerin büyük ilgiyle izlediği sosyal ve politik oyunlar sahnelemiştir.

İstanbul Şehir Tiyatroları'nın 1975'te açılan
Tepebaşı Deneme Sahnesi.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

İstanbul Şehir Tiyatroları Tepebaşı
Deneme Sahnesi'nin bulunduğu yerde
günümüzde TRT binası ve otopark
bulunmakta, 2021.
Fotoğraf: Çağrı İşbilir

Zeynep Oral'ın "Adsız Oyun" adlı oyunu
Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde, 1975.
Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Emek Sineması

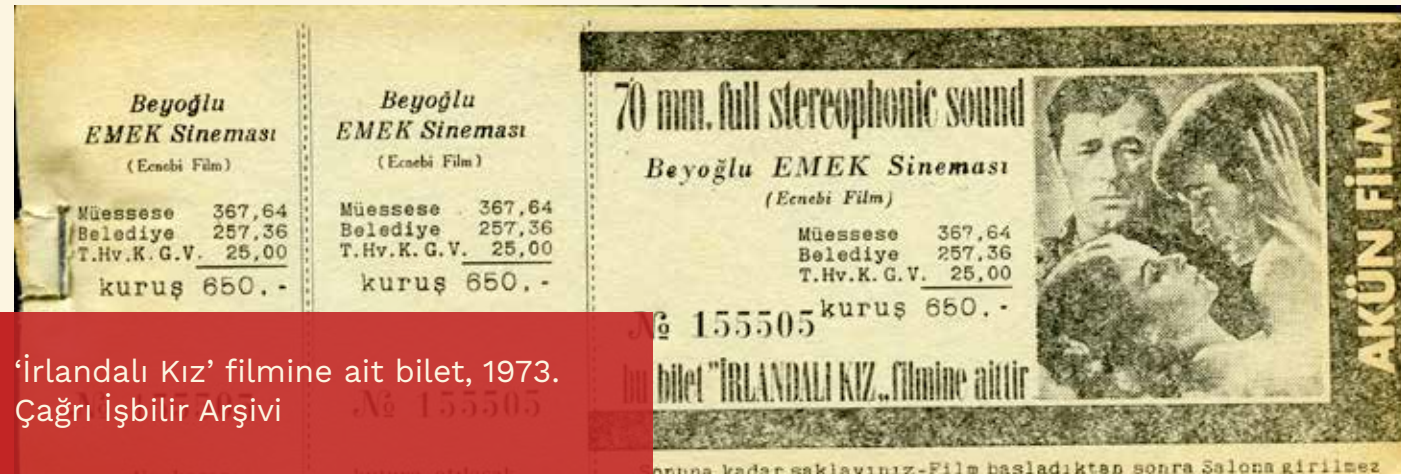
Beyoğlu'nun en görkemli binalarından biri 1875 yılında Abraham Paşa tarafından Mimar Alexandre Vallury'e yaptırılan "Serkldoryan" binasıdır. Beş katlı olan ve cephesiyle dikkat çeken bu büyük binada "Serkldoryan Kulübü" (Cercle d'Orient) kurulur ve sonra bina bu isimle anılmaya başlar. Serkldoryan, İstiklal Caddesi üzerindeki İnci Pastanesi ve Rüya Sineması'nın yanı sıra bir pasaja ve bir dizi mağazaya da ev sahipliği yapar.

Yeşilçam Sokağı'ndan girilen Emek Sineması'nın yerinde 1909'da açılan "Skating Palas" isimli bir paten sahası bulunmaktadır. 1924 yılında adını perdenin iki tarafında bulunan Art Nouveau tarzındaki iki melek tablosundan alan Melek Sineması açılır. 1930'lu yıllarda binada Melek, İpek ve Sümer adlı sinemalar hizmet verir. Serkldoryan binası, Varlık Vergisi yıllarında İstanbul Belediyesi'nin, 1957'de de Emekli Sandığı'nın mülkiyetine geçer.

İsmi 1958'de Emek Sineması olarak değiştirilen sinema, 875 koltuğu bulunan salonu, balkon ve geniş fuayesiyle Beyoğlu'nun en gözde sinema salonları arasına girer. Sinemaseverleri uzun yıllar boyunca ağırlayan, sezonun en iyi filmlerini oynatan, 1982'de başlayan "İstanbul Film Festivali"nin gösterimlerinin yapıldığı seçkin sinemalardan biri olur.

Emek Sineması, devrimci öğrencilerin 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar iyi filmleri iyi bir sinemada seyretmek için gittikleri, 1983'ten sonra da "İstanbul Film Festivali" filmleri için gittikleri bir sinema salonu olarak hatırlanır.

Emek, 2009'da perdelerini açılmamak üzere indirir. Sinemanın kapanmaması için sinemaseverlerin ve kitle örgütlerinin kurdukları "Emek Bizim İnsiyatifi"nin yoğun mücadelesine rağmen alınan "yenileme" kararıyla Serkldoryan binası yıkılarak yerine 2016'da açılan alışveriş merkezi yapılmıştır.

'İrlandalı Kız' filmine ait bilet, 1973. Çağrı İşbilir Arşivi

1940'larda Emek Sineması salonu. Feza Kürkçüoğlu Arşivi

Emek Sineması sokağı, 2021. Fotoğraf: Çağrı İşbilir

1. Taksim Meydanı
2. Taksim Cumhuriyet Anıtı
3. İstanbul Spor ve Sergi Sarayı
4. Sinematek Derneği
5. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)
6. İstiklal Caddesi
7. İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD)

8. Küçük Sahne
9. Çiçek Pasajı
10. Galatasaray Lisesi/Meydanı
11. Baro Han
12. Dostlar Tiyatrosu
13. Tepebaşı Deneme Sahnesi
14. Emek Sineması

1. Beyazıt Meydanı
2. İstanbul Üniversitesi
3. Beyazıt Meydan Kahveleri
4. Sahaflar Çarşısı
5. İstanbul Üniversitesi Mediko-Sosyal Merkezi
6. Süleymaniye Kuru Fasulyecileri
7. Vezneciler Site Öğrenci Yurdu
8. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
9. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi
10. Küllük ve Marmara Kiraathaneleri
11. Denizli Öğrenci Yurdu
12. Beyazıt Maliye Muhasebe Yüksek Okulu
13. Çemberlitaş ve Cennet Muhallebicileri
14. Kadirga Öğrenci Yurdu
15. Çorlulu Ali Paşa Medresesi
16. Balıkesir Öğrenci Yurdu
17. Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Merkezi
18. Sultanahmet Adliyesi
19. Sultanahmet Meydanı
20. Sultanahmet Cezaevi
21. İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
22. Tarihi Sultanahmet Köftçisi
23. YAZKO (Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi)
24. İstanbul Tabip Odası
25. İstanbul Erkek Lisesi
26. Adli Tıp-Morg
27. Sanasaryan Han
28. Sirkeci Arabalı Vapur İskelesi

haliç

marmara
denizi

BEYAZIT MEYDANI'NDAN TAKSİM MEYDANI'NA BELLEK MEKANLARI

Devrimci Öğrenci Hareketinin 10 Yılı (1975-1985)

TÜRKİYE RAPORLARI - 2022

www.unicommons.org

Research Institute on Turkey University of the Commons
Türkiye Araştırmaları Enstitüsü
Müşterekler Üniversitesi
2022

RIT Research Institute
on Turkey

RIT University of
The Commons

info@riturkey.org - www.RITurkey.org - www.unicommons.org

 @RITurkey / @researchinstituteonturkey / @ResearchInstituteOnTurkey